

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ประสิทธิภาพของการใช้ Plant Growth Promoting Rhizobacteria ร่วมกันสำหรับกระตุ้นการ
สร้างภูมิคุ้มกันต้านทานโรคพืชหลายชนิดในพื้นที่ซึ่งมี
ความแตกต่างกันทางด้านภูมิศาสตร์

โดย รศ.ดร. กัญชลิ เจตียนนท์

เดือน สิงหาคม 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ ประสิทธิภาพของการใช้ Plant Growth Promoting Rhizobacteria ร่วมกันสำหรับกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันต้านทานโรคพืชหลายชนิดในพื้นที่ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านภูมิศาสตร์

ผู้วิจัย รศ.ดร. กัญชลี เจริญานนท์

สังกัด ภาควิชาวิทยาศาสตร์การเกษตร
คณะเกษตรศาสตร์ฯ ม.นเรศวร

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

ผลการทดลองที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่า PGPR สองสายพันธุ์ที่เข้ากันได้สามารถกระตุ้นพืชต้านทานโรคได้หลากหลายชนิดทั้งในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว ซึ่งการศึกษาดังกล่าวได้นำมาสู่วัตถุประสงค์ของการวิจัยในโครงการนี้คือ 1) เพื่อประเมินประสิทธิภาพที่คงที่ของ PGPR ที่เข้ากันได้ในการกระตุ้นพืชสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่มีอยู่แล้วในพื้นที่เกษตรกร 2) เพื่อศึกษาความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผัก และ 3) เพื่อศึกษาสิ่งป้องกันตนเองของพืชที่เกิดขึ้นในช่วงระยะแรกซึ่งเกี่ยวข้องกับการต้านทานโรค ทำการทดลองที่แปลงเกษตรกรต่อเนื่อง 2 ปี โดยปีแรกได้ทำการศึกษา 2 พื้นที่ คือ ต.บึงพระ อ.เมือง จ.พิษณุโลก มีพืชทดสอบ 3 ชนิด ซึ่งรวมถึงแตงกวา พริกชี้ฟ้า และ มะเขือเทศ ส่วนปีที่ 2 ได้ทดลองอีก 3 พื้นที่คือ 1 พื้นที่ของ ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก และ 2 พื้นที่ของ ต.วัดพริก อ.เมือง จ.พิษณุโลก จากผลการศึกษาปีแรกพบว่าแตงกวาและมะเขือเทศทั้งสองพื้นที่ซึ่งถูกกระตุ้นด้วยเชื้อ *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับเชื้อ *B. pumilus* สายพันธุ์ IN937b ส่วนใหญ่ต้านทานโรคใบด่างและโรคใบม้วนเหลืองแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($P \leq 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับพืชควบคุมที่ไม่ได้กระตุ้นด้วยแบคทีเรีย นอกจากนี้ยังพบอีกว่าพริกชี้ฟ้าทั้งสองพื้นที่ซึ่งถูกกระตุ้นด้วย PGPR สองสายพันธุ์ดังกล่าวต้านทานโรคใบด่างอย่างมีนัยสำคัญอย่างน้อยที่สุด 1 ฤดูกาล ผลการศึกษาในปีที่สองนั้นพบว่า PGPR mixtures สามารถยับยั้งการเกิดโรคราน้ำค้างกับพืชแตงกวาอย่างน้อยที่สุด 2 พื้นที่และส่วนใหญ่สามารถยับยั้งโรคที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ เช่นโรคใบด่าง โรคเหี่ยวเหี่ยว และโรคโคนเน่าของพริกชี้ฟ้าอย่างมีนัยสำคัญตลอดฤดูกาลปลูกเมื่อเปรียบเทียบกับพืชควบคุมที่ไม่ได้กระตุ้นด้วยแบคทีเรีย อีกทั้ง PGPR mixtures ยังช่วยส่งเสริมให้พืชมีผลผลิตเพิ่มขึ้นเช่นกัน สำหรับวัตถุประสงค์ที่สองนั้นผู้วิจัยได้จัดบรรยาย/อภิปรายและศึกษาดูงานแปลงสาธิต PGPR ที่มหาวิทยาลัยนเรศวรให้กับเกษตรกรที่สนใจในด้านการจัดการและการควบคุมโรคพืชโดยชีววิธีเป็นเวลา 1 วัน ทำการวัดความรู้และความตระหนักของเกษตรกรทันทีทั้งก่อนและหลังการสัมมนา และวัดความรู้และความตระหนักกับเกษตรกรกลุ่มเดิมภายหลังการสัมมนาเป็นเวลา 6 เดือน จากผลการศึกษาพบว่าการบรรยาย/อภิปรายผลสามารถเพิ่มความรู้ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ และความรู้ส่วนใหญ่ยาวนานถึง 6 เดือน อย่างไรก็ตามการอบรมดังกล่าวยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความตระหนักของเกษตรกรได้ ยกเว้นเกษตรกรมีความตระหนักเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเกี่ยวกับอันตรายของสารกำจัดศัตรูพืช จากผลการทดลองพืชทั้ง 4 pathosystems คือ พริกชี้ฟ้า/*Sclerotium rolfsii* มะเขือเทศ/*S. rolfsii* มะเขือเทศ/*Ralstonia solanacearum* และ พริกชี้ฟ้า/*Colletotrichum gloeosporioides* พบว่าพืชที่กระตุ้นด้วยด้วย PGPR mixtures (IN937a+b) มีกิจกรรมของเอนไซม์ total peroxidase และ total superoxide dismutase เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญภายหลังการเข้าทำลายของเชื้อสาเหตุเมื่อเปรียบเทียบกับพืชกรรมวิธีควบคุม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า PGPR mixtures (IN937a+b) สามารถ

กระตุ้นพืชต้านทานต่อโรคหลายชนิดที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ของเกษตรกรหลายพื้นที่ อีกทั้งพืชในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ทั้ง 4 pathosystems อย่างน้อยที่สุดสร้างสิ่งป้องกันกันตนเองในช่วงระยะแรกภายหลังการปลูกเชื้อคล้ายกัน 2 ชนิด คือ peroxidase และ superoxide dismutase นอกจากนี้การจัดบรรยาย/อภิปรายและศึกษาดูงานแปลงสาธิต PGPR เพียง 1 วัน สามารถเพิ่มความรู้ให้กับเกษตรกร แต่ควรต้องจัดหลายครั้งเพื่อให้เกษตรกรเกิดความตระหนักในการนำ PGPR ไปใช้ร่วมในการจัดการโรคพืชผัก

Abstract

Previous experiments indicated compatible mixtures of plant-growth promoting rhizobacteria (PGPR) strains protected plants against multiple diseases during both the rainy and winter seasons. Those results lead to the aims of this research study as following: 1) to conduct on farm investigations the consistency of PGPR-mediated protection against indigenous tropical diseases., 2) to study grower's knowledge and awareness for using PGPR as an integrated disease management, and 3) to investigate early plant defense mechanisms involved with disease resistance. Two consecutive years were studied in grower's fields. In the first study year, experiments were conducted in two locations in Bungphra District, Muang, Phitsanulok. The specific hosts tested were cucumber, pepper, and tomato. In the second year, experiments were performed in one location in Tapho District and two locations in Watprig District, Muang, Phitsanulok. Only two specific hosts, pepper and cucumber, were tested. The results from both locations in the first year study indicated that most cucumber and tomato treated with PGPR mixtures (*Bacillus amyloliquefaciens* strain IN937a + *B. pumilis* strain IN937b) showed significant reductions ($P \leq 0.05$) of mosaic disease and yellow leaf curl disease compared to nonbacterized control. Additionally, PGPR mixtures also showed significant suppression against pepper mosaic disease in both locations at least one season. In the second year study, PGPR mixtures significantly suppressed downy mildew disease in cucumber at least two locations and most other indigenous diseases (mosaic, bacterial wilt, and southern blight) on long cayenne pepper in all locations throughout the seasons compared to those in nonbacterized control. Yield enhancement by PGPR mixtures was also observed. For the second objective, a one-day lecture/discussion and a PGPR field demonstration was conducted at Naresuan University for growers who were interested in disease management and biological control measures. Farmers' knowledge and awareness were examined immediately before and after lecture/discussion and were follow-uped with the same group until 6 months after lecture/discussion. The results indicated that the intervention significantly affected farmers' knowledge. Most knowledge persisted to six months. However, the intervention could not create a significant difference on farmers' awareness, except a minor improvement in the awareness of pesticide harm. For early plant defense mechanism involved with disease resistance, it was found that total peroxidase activity and total superoxide dismutase in plants from all 4 pathosystems; including pepper/*Sclerotium rolfsii*, tomato/*S. rolfsii*, tomato/*Ralstonia solanacearum*, and pepper/*Colletotrichum gloeosporioides*, rapidly increased and had significantly greater activity than plants in non-bacterized challenge control following pathogen infection. In conclusion, compatible PGPR mixtures (IN937a+IN937b) provided broad disease suppression against several indigenous tropical diseases at different locations. Additionally, plants induced by PGPR mixtures (IN937a+b) of all 4 pathosystems at least increased similar early plant defense mechanisms which are peroxidase and superoxide dismutase. Moreover, a one-day lecture/discussion and a PGPR field demonstration could increase knowledge of growers, but the intervention should be practiced several times to improve grower's awareness of using PGPR as an integrated method for vegetable disease management.

Executive Summary

1. ปัญหาที่ทำการวิจัย และความสำคัญของปัญหา

การควบคุมโรคพืชทางชีวภาพในประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นกลไกด้านการเป็นปฏิปักษ์ (Antagonism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เชื้อราเป็นเชื้อปฏิปักษ์ (Biocontrol agent) ต่อเชื้อสาเหตุโรค อย่างไรก็ตามยังมีการศึกษาน้อยมากเกี่ยวกับการนำแบคทีเรียที่เป็นประโยชน์จำพวก plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) มากระตุ้นพืชให้สร้างภูมิคุ้มกันต้านทานโรค ซึ่งแนวคิดนี้ได้ดึงดูดความสนใจของนักวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมากทั้งนี้เพราะแบคทีเรียดังกล่าวนอกจากจะกระตุ้นพืชสร้างภูมิคุ้มโรคได้แล้ว ยังสามารถส่งเสริมพืชมีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตมากขึ้นเช่นกัน

จากการศึกษาในแปลงทดลองที่มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545 ที่ผ่านมามีพบว่าพืชแตงกวา มะเขือเทศ และพริกชี้ฟ้าที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR บางสายพันธุ์ที่เข้ากันได้สามารถต้านทานโรคใบด่างซึ่งเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อไวรัส Cucumber mosaic virus โรคโคนเน่าที่เกิดจากเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* และโรคกุ้งแห้งหรือแอนแทรคโนสที่เกิดจากเชื้อรา *Colletotrichum gloeosporioides* ตามลำดับได้อย่างมีนัยสำคัญ ($P \leq 0.05$) อีกทั้งยังส่งเสริมให้พืชมีผลผลิตที่มากกว่าประมาณ 20-30% เมื่อเปรียบเทียบกับพืชในกรรมวิธีควบคุม นอกจากนี้ยังพบอีกว่าพืชในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR ร่วมกันนั้นให้ผลในการยับยั้งการเกิดโรคได้ดีกว่าและมีผลผลิตที่มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับพืชในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR เพียงชนิดเดียว

อย่างไรก็ตามปัญหาหลักของการควบคุมโรคพืชโดยทางชีวภาพในสภาพธรรมชาตินั้นส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับความไม่คงที่ของประสิทธิภาพในการควบคุมโรคพืชที่มีความผันแปรตามสภาพพื้นที่หรือสภาพอากาศ ซึ่งบางครั้งอาจประสบผลสำเร็จในการควบคุมโรคพืชในบางพื้นที่หรือบางฤดูกาล แต่ล้มเหลวในอีกพื้นที่หนึ่งหรืออีกฤดูกาลหนึ่ง ทำให้เกิดข้อจำกัดในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างเมื่อเปรียบเทียบกับสารเคมี ดังนั้นก่อนที่จะนำผลการศึกษาวินิจฉัยไปถ่ายทอดให้เกิดประโยชน์กับเกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริงนั้นจำเป็นที่จะต้องศึกษาในสภาพพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์เพื่อให้เกิดความแน่ใจก่อนว่าประสิทธิภาพของการต้านทานโรคที่กระตุ้นโดยการให้ PGPR ร่วมกันนั้นมีความคงที่หรือไม่ผันแปรไปตามสภาพพื้นที่ นอกจากนี้ก่อนที่จะนำ PGPR ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการโรคพืชของเกษตรกรนั้นควรทำการศึกษาความรู้ และความตระหนักของเกษตรกรในการรับเอาวิธีการนี้เป็นองค์ประกอบร่วมกับระบบการจัดการศัตรูพืชที่มีอยู่เดิมเช่นกัน อีกทั้งการเข้าใจถึงกลไกการป้องกันตนเองของพืชที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR เพื่ออธิบายถึงผลในการต้านทานต่อการเข้าทำลายของเชื้อโรคนั้นจำเป็นต้องมีการศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาประสิทธิภาพที่คงที่ในการใช้ PGPR ร่วมกันในการกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันโรคพืชหลายชนิดในสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันเพื่อลดข้อจำกัดของการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในหลายพื้นที่ต่อไปในอนาคต ตลอดจนการศึกษาความรู้และความตระหนักของเกษตรกรที่จะรับเอาวิธีการดังกล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการโรคพืชผักโดยชีววิธีที่พยายามหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี นอกจากนี้ยังศึกษาถึงกลไกที่พืชสร้างสิ่งป้องกันทางด้านชีวเคมีที่มีผลต่อการยับยั้งการเกิดโรคเช่นกัน

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อประเมินประสิทธิภาพที่คงที่ของ PGPR ที่เข้ากันได้ในการกระตุ้นพืชสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่มีอยู่แล้วในพื้นที่เกษตรกร
- 2.2 เพื่อศึกษาความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผัก
- 2.3 เพื่อศึกษาสิ่งป้องกันตนเองของพืชที่เกิดขึ้นในช่วงระยะแรกซึ่งเกี่ยวข้องกับการต้านทานโรค

3. ระเบียบวิธีวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1: เพื่อประเมินประสิทธิภาพที่คงที่ของ PGPR ที่เข้ากันได้ในการกระตุ้นพืชสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่มีอยู่แล้วในพื้นที่เกษตรกร

ผู้วิจัยทำการสำรวจพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกที่เป็นแหล่งปลูกผักเพื่อคัดเลือกพื้นที่ก่อนดำเนินการทดลอง โดยพื้นที่ดังกล่าวควรเป็นพื้นที่ราบลุ่มและอยู่ในเขตชลประทานหรือมีแหล่งน้ำเพียงพอตลอดฤดูกาลปลูก อีกทั้งเป็นพื้นที่ซึ่งเคยปลูกแตงกวา พริกชี้ฟ้า และมะเขือเทศ ที่ประสบปัญหาของโรคใบด่าง โรคแอนแทรคโนส โรคโคนเน่า หรือโรคเหี่ยวเฉามาก่อน

เมื่อคัดเลือกพื้นที่เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงดำเนินการวิจัยในพื้นที่ของเกษตรกร ซึ่งในปีแรกทำการทดลองใน 2 พื้นที่ของเกษตรกร ต. บึงพระ อ.เมือง จ.พิษณุโลก โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดของงานวิจัยให้เกษตรกรได้รับทราบก่อนดำเนินการ และเก็บตัวอย่างดินมาวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการที่คณะเกษตรศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งการทดลองทั้งสองพื้นที่ประกอบด้วยพืชทดสอบ 3 ชนิดคือ พริกชี้ฟ้า แตงกวา และมะเขือเทศ พืชแต่ละชนิดมีรูปแบบของการทดลองคือ Randomized complete block (RCB) ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธีควบคุม กรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a อย่างเดียว และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับสายพันธุ์ IN937b โดยที่แต่ละกรรมวิธีมี 5 ซ้ำ

นำเมล็ดพืชกระตุ้นในลักษณะ seed treatment โดยแช่ในสารแขวนลอยแบคทีเรียของแต่ละกรรมวิธีที่มีความเข้มข้น 10^{11} cells/ml เป็นเวลา 60 นาที ส่วนกรรมวิธีควบคุมนั้นแช่เมล็ดในอาหารเหลว tryptic soy broth จากนั้นนำเมล็ดไปปลูกในถาดเพาะกล้าที่บรรจุ soilless peat ในเรือนทดลอง เมื่อพืชเจริญเติบโตพอสมควรนำสารแขวนลอยแบคทีเรียที่มีความเข้มข้น 10^8 cells/ml ราดลงในแต่ละหลุมของถาดเพาะกล้า ส่วนกรรมวิธีควบคุมนั้นราดด้วยสารละลายเจือจาง tryptic soy broth จากนั้นย้ายต้นกล้าลงปลูกในพื้นที่ของเกษตรกร ให้อยู่พืชในระยะเวลาที่กำหนด กำจัดศัตรูพืชเป็นระยะ บันทึกผลการเจริญเติบโตของพืชก่อนเข้าระยะเจริญพันธุ์ บันทึกผลการเกิดโรคและผลผลิตจนกระทั่งเสร็จสิ้นผลการทดลอง นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติโดยใช้ Analysis of Variance (ANOVA) และแยกความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละกรรมวิธีโดยใช้ Least Significant Difference (LSD) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ 99%

สำหรับการทดลองในปีที่ 2 นั้นผู้วิจัยได้ยื่นขออนุมัติทำการวิจัยต่อคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยนเรศวร เมื่อได้รับอนุมัติแล้วจึงทำสัญญาความความยินยอมในการทำวิจัยกับเกษตรกรอาสาสมัคร 3 พื้นที่ คือเกษตรกรใน ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก 1 พื้นที่ และ เกษตรกรใน ต.วัดพริก อ.เมือง จ.พิษณุโลก 2 พื้นที่ จากนั้นได้เก็บตัวอย่างดินของแต่ละพื้นที่มาวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการที่คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร การทดลองในปีนี้มีพืชทดสอบเพียง 2 ชนิดคือ แตงกวาและพริกชี้ฟ้า รูปแบบการทดลองคือ randomized of treatments ประกอบด้วย 2 กรรมวิธีคือ กรรมวิธีควบคุม และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับสายพันธุ์ IN937b เนื่องจากในกรรมวิธีควบคุมนั้นเกษตรกรแต่ละพื้นที่สามารถใช้สารกำจัดศัตรูพืชฉีดพ่นได้ตามประสบการณ์ของตัวเองจึงต้องแยกแปลงทดลองของกรรมวิธีทั้งสองให้ห่างกันพอสมควรเพื่อป้องกันการปนเปื้อนของสารเคมีจากแปลงทดลองในกรรมวิธีควบคุมไปยังแปลงทดลองในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR วิธีการดำเนินการวิจัยในปีนี้มีลักษณะเช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวไว้ในปีแรก นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ Independent Sample t-Test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ 99%

วัตถุประสงค์ที่ 2: เพื่อศึกษาความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผัก

ผู้วิจัยจัดการอบรมอาสาสมัครเกษตรกรเกี่ยวกับแนวคิดการกระตุ้นให้พืชต้านทานโรคและข้อดีของการใช้ PGPR เปรียบเทียบกับการใช้สารเคมี ซึ่งลักษณะการอบรมประกอบด้วย การบรรยาย การอภิปราย การสาธิตและการดูงานด้านการใช้ PGPR ในเรือนเพาะชำที่คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรเป็นเวลา 1 วัน มีการวัดความรู้และความตระหนักของเกษตรกรก่อนและหลังการอบรมทันที ภายหลังการอบรม 1 เดือน 3 เดือน และ 6 เดือนตามลำดับเพื่อศึกษาความคงทนและการเปลี่ยนแปลงของความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผักเมื่อเวลาผ่านไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น อันประกอบด้วยชุดคำถามเพื่อวัดความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผัก ทำการประเมินคุณภาพของแบบเก็บข้อมูลทั้งในแง่ความเที่ยงและความตรงก่อนนำเครื่องมือไปใช้ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ กำหนดค่านัยสำคัญที่ .05

วัตถุประสงค์ที่ 3: เพื่อศึกษาสิ่งป้องกันตนเองของพืชที่เกิดขึ้นในช่วงระยะแรกซึ่งเกี่ยวข้องกับทางด้านทานโรค

การศึกษากลไกการป้องกันตนเองนี้ได้ทำการศึกษาในสภาพเรือนทดลอง โดยแบ่งการทดลองออกเป็น 4 pathosystems ดังนี้ มะเขือเทศ/เชื้อแบคทีเรีย *Ralstonia solanacearum* มะเขือเทศ/เชื้อรา *Sclerotium rolfsii* พริกชี้ฟ้า/เชื้อรา *Sclerotium rolfsii* และ พริกชี้ฟ้า/เชื้อรา *Colletotrichum gloeosporioides* โดยทำการทดลองแต่ละ pathosystem อย่างน้อย 2 ครั้ง

รูปแบบการทดลองในแต่ละ pathosystem คือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธีคือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (IN937a+IN937b) แต่ละกรรมวิธีมีอย่างน้อยที่สุด 5 ซ้ำ สำหรับ factor ของการทดลองคือระยะเวลาการเก็บตัวอย่างก่อนและหลังการปลูกเชื้อสาเหตุโรค ทำการบันทึกผลการเกิดโรคในแต่ละกรรมวิธีทุกครั้งก่อนเก็บตัวอย่างพืช จนกระทั่งเสร็จสิ้นการทดลองในแต่ละ pathosystem นำตัวอย่างพืชเก็บแช่ไว้ในตู้แช่ (-20°C) เพื่อรอการวิเคราะห์เอ็นไซม์ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันตนเองของพืช เช่น เอ็นไซม์ peroxidase และเอ็นไซม์ superoxide dismutase วิเคราะห์ข้อมูลการเกิดโรคในแต่ละ pathosystem โดยใช้ ANOVA และใช้ least significant difference ($P \leq 0.05$) แยกความแตกต่างค่าเฉลี่ยของการเกิดโรคและค่าเฉลี่ยของกิจกรรมเอ็นไซม์ในแต่ละกรรมวิธี

4. เนื้อหางานวิจัย

4.1 การประเมินประสิทธิภาพของ PGPR ในพื้นที่ต่าง ๆ ของเกษตรกร

ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับพื้นที่ปลูกผักของจังหวัดพิษณุโลกจากสำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก และได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ปลูกผักเพื่อพิจารณากำหนดพื้นที่เป้าหมายโดยใช้เกณฑ์การพิจารณาดังนี้

1. พื้นที่เป้าหมายต้องเป็นพื้นที่ซึ่งมีการปลูกผักเป็นอาชีพหลัก
2. พื้นที่เป้าหมายต้องมีแหล่งน้ำที่สามารถใช้ได้ระยะเวลาทำการทดลองวิจัย
3. พื้นที่เป้าหมายต้องเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรมีพื้นที่เป็นของตนเอง

4. พื้นที่เป้าหมายประสบปัญหาโรคพืช เช่น โรคใบด่าง โรคแอนแทรคโนส โรคโคนเน่า หรือ โรคเหี่ยวเฉียว
5. เกษตรกรซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ให้ความร่วมมือปฏิบัติตามที่ตกลงไว้กับผู้วิจัย

4.1.1 การวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพ และเคมีบางประการของดิน

สุ่มเก็บตัวอย่างดินจากพื้นที่ของเกษตรกร แล้วนำดินที่ได้มาผึ่งให้แห้งในห้องปฏิบัติการ ที่อุณหภูมิห้องจนกระทั่งดินแห้งสนิทก่อนนำไปวิเคราะห์คุณสมบัติบางประการทางด้านกายภาพและเคมีที่ห้องปฏิบัติการภาควิชาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

4.1.2 การเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เชื้อ Plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) ชนิด *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a และ ชนิด *Bacillus pumilus* สายพันธุ์ IN937b จากห้องปฏิบัติการทางด้านแบคทีเรียของศาสตราจารย์ ดร. โจเซฟ คลอปเปอร์ มหาวิทยาลัยออเบิร์น รัฐอะลาบามา ประเทศสหรัฐอเมริกา เชื้อทั้งสองสายพันธุ์ถูกบรรจุไว้ใน cryovial ขนาด 1.5 ml ที่มีอาหารเหลว TSB ซึ่งมีส่วนผสม 20% glycerol แล้วเก็บไว้ในตู้แช่เยือกแข็ง (-80°C) เป็นเวลานานเพื่อรอการทดลองต่อไป

เมื่อต้องการใช้แบคทีเรียในการทดลองใช้ห้วงเวลาที่ฆ่าเชื้อแล้วชุดเอาแบคทีเรียที่อยู่ในภาวะเยือกแข็งใน cryovial มาใส่ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 ml ที่บรรจุอาหารเหลว TSB ปริมาตร 100 ml แล้วบ่มเชื้อในตู้เพาะเชื้ออุณหภูมิ 30°C ที่มีความเร็ว 100 รอบ/นาที นาน 24 ชั่วโมง ปรับความเข้มข้นของสารแขวนลอยแบคทีเรียโดยใช้น้ำกลั่นที่ฆ่าเชื้อแล้วให้ได้ 10^{11} cells/ml สำหรับแช่เมล็ด (seed treatment) หรือ 10^8 cells/ml สำหรับใช้ราดรากพืช (soil drench)

4.1.3 การทดสอบประสิทธิภาพของ PGPR ในแปลงเกษตรกรปีแรก

ผู้วิจัยทำการทดสอบประสิทธิภาพของ PGPR ในพื้นที่เกษตรกร 2 พื้นที่ ในที่นี้สมมุติเป็นพื้นที่ A และพื้นที่ B อยู่ที่ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2546 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2547) และฤดูฝน (เดือนมิถุนายน 2547 ถึง เดือนกันยายน 2547) โดยพื้นที่ดังกล่าวห่างจากมหาวิทยาลัยนเรศวรประมาณ 15 กิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกแตงกวา มะเขือเทศพริกชี้ฟ้า กวางตุ้ง คะน้า และผักอื่นๆ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรก่อนเริ่มดำเนินการทดลองพบว่าเกษตรกรเคยปลูกมะเขือเทศและประสบปัญหาโรคใบม้วนเหลืองทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากถึงขั้นเก็บเกี่ยวผลผลิตไม่ได้ในช่วงปลายฤดูกาลปลูก เป็นเหตุให้เกษตรกรเลิกการปลูกมะเขือเทศในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบอีกว่าโรคใบด่างเป็นโรคที่สำคัญของแตงกวา สำหรับพริกชี้ฟ้าพื้นที่นั้นมีโรค 2 ชนิดที่สำคัญคือ โรคแอนแทรคโน

โนสและโรคใบด่าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฤดูกาลปลูก อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้โรคใบด่างกลายเป็นโรคที่สำคัญของพริกชี้ฟ้าในพื้นที่นั้น

แต่ละพื้นที่มีพืชทดสอบ 3 ชนิด คือ แตงกวา (*Cucumis sativus* L) สายพันธุ์ทองพริกชี้ฟ้า (*Capsicum annuum* L. var. *acuminatum* Fingerh) สายพันธุ์ชัยภูษา 111 และมะเขือเทศ (*Lycopersicon esculentum* Mill.) สายพันธุ์สีดา โดยที่แต่ละพืชมีรูปแบบการทดลองคือ randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธีคือ กรรมวิธีควบคุม กรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a อย่างเดียว และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับ *Bacillus subtilis* สายพันธุ์ IN937b ซึ่งแต่ละกรรมวิธีมี 5 ซ้ำ หน่วยการทดลองคือแปลงทดลองที่มีความกว้าง 1 เมตร และความยาว 10 เมตร พืชแต่ละต้นมีระยะห่างประมาณ 50 เซนติเมตร (1 แปลงมี 18 ต้น) แต่ละแปลงมีพลาสติกคลุมแปลงสีบรอนซ์เพื่อควบคุมความชื้น กำจัดวัชพืชเป็นระยะโดยใช้มือถอนและ/หรือเครื่องตัดหญ้า และให้น้ำกับพืชทุกวัน

แช่เมล็ดพืชในสารแขวนลอยแบคทีเรียปริมาตร 100 ml (ความเข้มข้น 10^{11} cells/ml) ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 ml และนำไปต้มไว้ในตู้บ่มเพาะความเร็ว 100 รอบต่อนาที อุณหภูมิ 30°C นาน 60 นาที จากนั้นนำเมล็ดปลูกในถาดเพาะกล้าพลาสติกที่บรรจุ soilless peat สำหรับเมล็ดในกรรมวิธีควบคุมนั้นแช่ในอาหารเหลว Tryptic Soy Broth (TSB) เพาะต้นกล้าทั้งหมดในเรือนทดลอง ราดสารแขวนลอยแบคทีเรียปริมาตร 10 ml (ความเข้มข้น 10^8 cells/ml) ลงในแต่ละหลุมของต้นกล้าแตงกวาที่มีอายุ 5 วัน และแต่ละหลุมของต้นกล้ามะเขือเทศและพริกชี้ฟ้าที่มีอายุประมาณ 1 เดือน ในขณะที่ราดสารละลาย TSB ที่เจือจาง (1 ml TSB ในน้ำกลั่นที่ฆ่าเชื้อแล้ว 1,000 ml) ปริมาตร 10 ml ลงในแต่ละหลุมของต้นกล้าแตงกวาและมะเขือเทศของกรรมวิธีควบคุม ย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรทั้งสองพื้นที่ภายหลังการราดสารแขวนลอยแบคทีเรีย/สารเจือจาง TSB แล้ว 7 วัน ฉีดพ่นปุ๋ยน้ำ (16-20-0) ให้พืชทันทีภายหลังย้ายกล้าลงแปลงแล้วและฉีดพ่นอีกครั้งใน 2 สัปดาห์ต่อมา ฉีดพ่นปุ๋ยน้ำ (7-13-21) เมื่อพืชเริ่มติดดอกและฉีดพ่นอีกครั้งใน 2 สัปดาห์ต่อมา ใช้ไม้ที่มีความยาวประมาณ 2 เมตร (เส้นผ่านศูนย์กลาง 2 นิ้ว) ปักเป็นหลักให้พืชแตงกวาแต่ละต้น ส่วนไม้ที่มีความยาวประมาณ 1.5 เมตรใช้เป็นหลักให้กับพืชมะเขือเทศและพริกชี้ฟ้า ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิดเมทาไมโดฟอสหนึ่งหรือสองครั้งในช่วงระยะการเจริญเติบโตของพืชซึ่งเป็นระยะก่อนการเจริญพันธุ์เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของแมลงศัตรูพืช

สังเกตการเกิดโรคที่เกิดตามธรรมชาติกับพืชทดสอบทุกสัปดาห์ บันทึกจำนวนต้นที่แสดงอาการใบด่างของแตงกวาภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง 35 วัน บันทึกความรุนแรงของโรคใบม้วนเหลืองของมะเขือเทศและจำนวนต้นที่แสดงอาการใบด่างของพริกชี้ฟ้าภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง 60 วัน วัดการเจริญเติบโตของพืชแตงกวา มะเขือเทศ และพริกชี้ฟ้าภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง 1 เดือน เก็บเกี่ยวผลผลิตพืชแต่ละชนิดตั้งแต่เริ่มเก็บจนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูกาล นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ความแตกต่างทางสถิติโดยใช้ Analysis of Variance

(ANOVA) และแยกความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละกรรมวิธีโดยใช้ Least Significant Difference (LSD) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ 99%

ส่งใบอ่อนของพืชแต่ละชนิดที่แสดงอาการดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นไปวิเคราะห์ชนิดของเชื้อสาเหตุโรคที่หน่วยพันธุวิศวกรรมพืช มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จ. นครปฐม โดยใช้เทคนิค Polymerase Chain Reaction (PCR) สำหรับวิเคราะห์เชื้อ *Tomato Yellow leaf curl virus* ในพืชมะเขือเทศและพริกชี้ฟ้า และใช้เทคนิค Reverse Transcriptase-PCR สำหรับวิเคราะห์ *Cucumber Mosaic Virus* ในพืชแตงกวา

4.1.4 การทดสอบประสิทธิภาพของ PGPR ในแปลงเกษตรกรปีที่สอง

ผู้วิจัยได้ยื่นขออนุมัติดำเนินการวิจัยกับคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ ของมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งการยื่นขออนุมัติในการทำวิจัยในครั้งนี้ มีเอกสารหลักประกอบการขออนุมัติดังนี้ แบบเสนอเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรม คำชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำแก่อาสาสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย หนังสือแสดงความยินยอมจากอาสาสมัครโดยได้รับคำบอกกล่าวและเต็มใจ ประวัติส่วนตัวของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทุกคนและระเบียบขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และหนังสืออนุญาตจากต้นสังกัดของผู้ร่วมวิจัย (เอกสารการอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยในมนุษย์ อยู่ในภาคผนวก)

ช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2548) ได้ทำการทดสอบประสิทธิภาพของ PGPR อีก 3 พื้นที่ ซึ่งในที่นี้ขอสมมุติเป็นพื้นที่ C และพื้นที่ D อยู่ที่ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และพื้นที่ E อยู่ที่ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อย่างไรก็ตามเกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ D ขอถอนตัวการเข้าร่วมโครงการวิจัยในช่วงฤดูฝน (เดือนมิถุนายน ถึง เดือน กันยายน 2548) เนื่องจากเหตุผลส่วนตัว จึงเหลือเพียง 2 พื้นที่คือ พื้นที่ C และพื้นที่ E ในฤดูกาลนี้

พื้นที่ C และ พื้นที่ D ห่างจากมหาวิทยาลัยนเรศวรประมาณ 20 กิโลเมตร ในขณะที่พื้นที่ E ห่างจากมหาวิทยาลัยนเรศวร 2 กิโลเมตร พื้นที่ทั้งสามปลูกแตงกวาและพริกชี้ฟ้าเป็นพืชหลัก โรคราเน่าค้ำเป็นโรคสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับแตงกวาทุกฤดูกาลปลูก ส่วนโรคใบด่างเป็นโรคที่สำคัญของพริกชี้ฟ้าในพื้นที่ C และ พื้นที่ E ซึ่งโรคเหี่ยวเหี่ยวที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อแบคทีเรีย *Ralstonia solanacearum* และโรคโคนเน่าที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* เป็นโรครองร่วมกันกับโรคใบด่างในพื้นที่ C และ พื้นที่ E ตามลำดับ ในขณะที่โรคเหี่ยวเหี่ยวเท่านั้นที่เป็นโรคที่สำคัญและก่อให้เกิดความเสียหายกับพริกชี้ฟ้าในพื้นที่ D ทำให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้เล็กน้อยหรือแทบไม่ได้เลย

เนื่องจากผลการทดลองในปีแรกพบว่า พืชในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับสายพันธุ์ IN937b ให้ผลที่คงที่ในการต้านทานต่อโรคที่เกิดในสภาพธรรมชาติมากกว่าพืชในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a อย่างเดียว ดังนั้นจึงถูกเลือกมาทดสอบประสิทธิภาพของ PGPR ในปีนี้ สำหรับในปีนี้มีเพียงพืชทดสอบ 2 ชนิดคือ

พริกชี้ฟ้าและแตงกวา รูปแบบการทดลองคือ Randomized of Treatments ประกอบด้วยกรรมวิธีควบคุมที่ไม่ได้กระตุ้นด้วย PGPR (เกษตรกรแต่ละรายสามารถใช้สารกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีได้ตามประสบการณ์ของแต่ละคน) และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับสายพันธุ์ IN937b (ผู้วิจัยควบคุมการให้ปุ๋ยและสารฆ่าแมลง แต่ไม่มีการใช้สารกำจัดโรคพืช) แยกแปลงทดลองของกรรมวิธีควบคุมห่างจากแปลงทดลองของกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR เพื่อป้องกันการแปดเปื้อนของสารกำจัดศัตรูพืชจากแปลงควบคุมปลิวมายังแปลงที่กระตุ้นด้วย PGPR ข้างของแต่ละกรรมวิธีคือแปลงทดลองขนาดกว้าง 1 เมตร (ความยาวต่างกันในแต่ละพื้นที่เนื่องจากมีพื้นที่การทดลองไม่เท่ากัน) แต่ละแปลงทดลองมีระยะห่างระหว่างแปลง 1 เมตร ซึ่งพืชที่ปลูกในแต่ละแปลงมีระยะห่างระหว่างต้น 50 เซนติเมตร กำจัดวัชพืชเป็นระยะโดยใช้เครื่องมือการเกษตรหรือโดยใช่มือ และให้น้ำกับพืชทุกวัน

แช่เมล็ดพืชในสารแขวนลอยแบคทีเรียปริมาณ 100 ml (ความเข้มข้น 10^{11} cells/ml) ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 ml ส่วนเมล็ดพืชในกรรมวิธีควบคุมนั้นแช่ในอาหารเหลว TSB โดยดำเนินการด้วยวิธีเดียวกันกับที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น นำเมล็ดพืชปลูกในถาดเพาะกล้าที่บรรจุ soilless peat และวางไว้ในเรือนทดลอง รดสารแขวนลอยแบคทีเรียปริมาณ 10 ml (ความเข้มข้น 10^8 cells/ml) ลงในแต่ละหลุมของต้นกล้าแตงกวาที่มีอายุ 5 วัน และแต่ละหลุมของต้นกล้าพริกชี้ฟ้าที่มีอายุประมาณ 1 เดือน ในขณะที่รดสารละลาย TSB ที่เจือจาง ย้ายต้นกล้าลงปลูกในแปลงเกษตรกรภายหลังการรดสารแขวนลอย/สารละลายเจือจาง TSB แล้ว 7 วัน

ให้ปุ๋ยเคมี (16-20-0 และ 7-13-21) กับพืชในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR เช่นเดียวกับการทดลองในปีแรก ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงเมตามิโดฟอส และ/หรือ *Bacillus thuringiensis* ให้กับพืชในช่วงระยะการเจริญเติบโตเท่านั้น ส่วนแปลงทดลองในกรรมวิธีควบคุมนั้นเกษตรกรอาสาสมัครแต่ละพื้นที่ฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืชตามประสบการณ์ของตนเอง รวมถึงการให้ปุ๋ยเคมีและฮอร์โมนที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เกษตรกรรายงานการใช้สารกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี และฮอร์โมนให้กับผู้วิจัยทุกสัปดาห์

บันทึกจำนวนต้นที่แสดงอาการโรคใบด่าง โรคเหี่ยวเฉียว และโรคโคนเน่า ในพื้นที่ปลูกพริกทุกสัปดาห์ภายหลังการย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรจนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูกาลปลูก โดยทั่วไปแล้วโรคแต่ละชนิดที่กล่าวข้างต้นซึ่งปรากฏกับพริกชี้ฟ้าแสดงลักษณะอาการที่เด่นชัดออกมาทำให้ง่ายต่อการบันทึกชนิดอาการของโรคที่เกิดขึ้นกับพริกชี้ฟ้า สำหรับโรคราน้ำค้างที่ปรากฏกับแตงกวานั้นบันทึกในลักษณะความรุนแรงของโรคที่เกิดขึ้นในแต่ละแปลง ซึ่งในช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2548) นั้นได้บันทึกความรุนแรงของโรคราน้ำค้างหนึ่งครั้งโดยการเดินตรวจสอบอาการของโรคตลอดความยาวของแต่ละแปลงทดลอง ความรุนแรงของโรคราน้ำค้างแบ่งเป็น 6 ระดับ ดังนี้ 0=ไม่ปรากฏโรคราน้ำค้าง 1=เกิดโรค 10% ของต้นพืชในแปลงทดลอง 2=เกิดโรค 25% ของต้นพืชในแปลงทดลอง 3=เกิดโรค 50% ของต้นพืชในแปลงทดลอง 4=เกิดโรค 75% ของต้นพืชในแปลงทดลอง 5=ต้นพืชแสดงอาการโรคราน้ำค้าง 100% ทั่วทั้งต้นพืชตลอดแปลงทดลอง โดยที่เปอร์เซ็นต์ที่เกิดขึ้นนั้นดูจาก

สัดส่วนของโรคที่ปรากฏในต้นพืช หากปรากฏ 100% นั้นหมายถึงโรคราน้ำค้างปรากฏทั่วทั้งต้นพืช สำหรับการบันทึกความรุนแรงของโรคราน้ำค้างในช่วงฤดูฝน (เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน 2548) นั้นได้บันทึกผลอย่างน้อยที่สุด 5 ครั้งตลอดความยาวของแปลงทดลองแต่ละแปลง นำข้อมูลที่บันทึกได้ไปวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ Independent Sample *t*-Test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ 99%

ผลผลิตรวมของพืชในแต่ละกรรมวิธีได้จากการที่เกษตรกรเก็บจากแต่ละแปลง (ซ้ำของการทดลอง) เอมารวมกันโดยมิได้แยกว่ามาจากแปลงไหนจึงไม่สามารถวิเคราะห์ค่าความแตกต่างทางสถิติระหว่างกรรมวิธีควบคุม และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ได้

ส่งใบอ่อนของพริกชี้ฟ้าที่แสดงอาการโรคใบด่างไปวิเคราะห์เชื้อสาเหตุโรคที่หน่วยพันธุวิศวกรรมพืช มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จ.นครปฐม โดยใช้เทคนิค Polymerase Chain Reaction (PCR) สำหรับวิเคราะห์เชื้อ *Tomato Yellow leaf curl virus*

4.2 การศึกษาความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผัก

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าการนำ PGPR ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อทางด้านเกษตรในอนาคตนั้นจำเป็นต้องมีการเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับ PGPR และความปลอดภัยของ PGPR ต่อสิ่งแวดล้อมให้กับเกษตรกรได้เข้าใจถึงหลักการและประโยชน์ที่จะได้รับก่อนที่จะนำไปใช้ในพื้นที่ของเกษตรกร

วัตถุประสงค์ของการจัดอบรมสัมมนาเพื่อ

1. เผยแพร่ความรู้และประโยชน์ของ PGPR ที่มีต่อการเกษตร
2. เสนอทางเลือกใหม่ให้กับเกษตรกรในการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมสำหรับการจัดการโรคพืชผัก
3. สร้างความตระหนักให้กับเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม

จำนวนผู้ที่เข้าร่วมโครงการเป็นเกษตรกรที่มีความสนใจจำนวน 37 ราย โดยจัดอบรมสัมมนาในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 รูปแบบการอบรมสัมมนาประกอบด้วยบรรยายเกี่ยวกับ PGPR และการจัดการโรคพืชด้วยวิธีการต่างๆในช่วงเช้า และการศึกษาดูงานในแปลงทดลอง PGPR ในช่วงบ่าย วัดผลโดยการทดสอบความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมการกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรก่อนและหลังการอบรม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ติดตามเกษตรกรกลุ่มเดิมเพื่อวัดวัดความรู้และความตระหนักของเกษตรกรภายหลังการอบรม 1 เดือน 3 เดือน และ 6 เดือน ตามลำดับ เพื่อศึกษาความคงทนและการเปลี่ยนแปลงของความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผักเมื่อ

เวลาผ่านไป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น อันประกอบด้วยชุดคำถามเพื่อวัดความรู้และความตระหนักของเกษตรกรต่อการใช้ PGPR เป็นองค์ประกอบร่วมในการจัดการโรคพืชผัก ทำการประเมินคุณภาพของแบบเก็บข้อมูลทั้งในแง่ความเที่ยงและความตรงก่อนนำเครื่องมือไปใช้ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ กำหนดค่านัยสำคัญที่ .05

4.3 สิ่งป้องกันในแต่ pathosystem ที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานโรค

4.3.1 การกระตุ้นพืชโดยวิธี seed treatment และ soil drench กับพืชทดสอบ

นำเชื้อ PGPR สายพันธุ์ IN937a และ สายพันธุ์ IN937b ที่อยู่ภาวะเยื่อแข็งออกจากตู้แช่แข็งอุณหภูมิ -80°C มาใส่ในขวดรูปชมพู่ขนาด 250 ml ที่บรรจุอาหารเหลว TSB 100 ml บ่มเชื้อในตู้บ่มที่อุณหภูมิ $28-30^{\circ}\text{C}$ ความเร็ว 100 รอบ/นาที นาน 24 ชั่วโมง แช่เมล็ดพืชในสารแขวนลอย PGPR mixtures (ความเข้มข้น 10^{11} cells/ml) นาน 60 นาที สำหรับกรรมวิธีควบคุมนั้นแช่เมล็ดพืชในอาหารเหลว TSB นาน 60 นาที

ปลูกเมล็ดพืชลงในถาดเพาะกล้าพลาสติกที่บรรจุ soilless peat ย้ายต้นกล้าที่มีอายุ 7 วันลงปลูกในกระถางพลาสติกขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4 นิ้วที่บรรจุ soilless peat รวดสารแขวนลอย PGPR mixtures (ความเข้มข้น 10^8 cells/ml) ปริมาตร 50 ml ต่อกระถาง เมื่อพืชมีอายุ 14 วัน ในขณะที่พืชในกลุ่มควบคุมรดสารละลายเชื้อจาก TSB (อาหารเหลว TSB 1 ml/น้ำกลั่น 1,000 ml) ในปริมาณเท่ากัน เมื่อพืชเจริญเติบโตได้ระยะหนึ่งจึงทำการปลูกเชื้อทดสอบในแต่ละ pathosystem

4.3.2 pathosystem ระหว่างเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* และ พริกชี้ฟ้า/มะเขือเทศ

พันธุ์พืชที่ใช้ทำการทดลองคือ พริกชี้ฟ้า (*Capsicum annuum* L. var. *acuminatum* Fingerh) สายพันธุ์ชัญญา 111 และมะเขือเทศ (*Lycopersicon esculentum* Mill.) สายพันธุ์สีดา โดยทำการทดลองในสภาพเรือนทดลองและแยกทำการทดลองแต่ละพืช ซึ่งแต่ละพืชมีรูปแบบการทดลองคือ 3X6 Factorial with Randomized Complete Block ประกอบด้วยกรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (IN937a+IN937b) แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ หน่วยการทดลองคือต้นพืชแต่ละต้น ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง สำหรับปัจจัยของการทดลองคือระยะเวลาเก็บตัวอย่างพืช 0 ชั่วโมง 12 ชั่วโมง 24 ชั่วโมง 36 ชั่วโมง และ 48 ชั่วโมง ภายหลังการปลูกเชื้อ และวันบันทึกผลการเกิดโรคคือ 144 ชั่วโมง

เมื่อพืชอายุได้ 1 เดือนเริ่มเก็บตัวอย่างพืชมะเขือเทศ/พริกชี้ฟ้าบางต้นในแต่ละกรรมวิธี ก่อนการปลูกเชื้อให้กับต้นที่เหลือ ซึ่งตัวอย่างที่เก็บได้นี้ถือเป็น 0 ชั่วโมงของการปลูกเชื้อ โดยใช้มีดตัดลำต้นที่อยู่เหนือดินประมาณ 1 เซนติเมตร โดยมีตัวอย่างขนาดยาวประมาณ 3

เซนติเมตรแล้วนำตัวอย่างพืชเก็บแช่ไว้ในตู้แช่ (-20°C) ก่อนปลูกเชื้อ *S. rolfsii* ให้กับต้นที่เหลือ

สำหรับการปลูกเชื้อโรคให้กับพืชในกรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures นั้นใช้มีดผ่าตัดตัดอาหารวัน PDA ที่มีเชื้อ *S. rolfsii* อายุ 4-5 วัน เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 1.5 ซม.X1.5 ซม. นำแต่ละชิ้นวางชิดกับโคนต้นมะเขือเทศ/พริกชี้ฟ้าแต่ละต้น ใช้เข็มหมุดยาว 2.5 ซม. ตีรูอาหารวันให้ยึดติด soilless peat บันทึกผลอาการโรคโคนเน่าทุกวันภายหลังการปลูกเชื้อจนกระทั่งเสร็จสิ้นการทดลอง การเก็บตัวอย่างพืชภายหลังการปลูกเชื่อนั้นเก็บจากลำต้นพืชที่อยู่เหนือบริเวณที่เชื้อเข้าทำลาย 1 เซนติเมตรโดยมีขนาดของตัวอย่างยาวประมาณ 3 เซนติเมตร นำตัวอย่างพืชไปแช่ไว้ในตู้แช่ (-20°C) เพื่อรอการวิเคราะห์เอ็นไอเอ็มต่อไป นำข้อมูลการเกิดโรคไปวิเคราะห์ค่าความแตกต่างทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4.3.3 pathosystem ระหว่างเชื้อแบคทีเรีย *Ralstonia solanacearum* และมะเขือเทศ

พันธุ์พืชที่ใช้ทำการทดลองคือ มะเขือเทศ (*Lycopersicon esculentum* Mill.) สายพันธุ์สีดา ทำการทดลองในสภาพเรือนทดลอง รูปแบบการทดลองคือ 3X5 Factorial with Randomized Complete Block ประกอบด้วย กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (IN937a+IN937b) แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ หน่วยการทดลองคือต้นพืช สำหรับปัจจัยของการทดลองคือระยะเวลาเก็บตัวอย่างพืชซึ่งรวมถึงวันก่อนปลูกเชื้อ (0 วัน) และวันหลังการปลูกเชื้อ 1 วัน 4 วัน 7 วัน และ 10 วัน ตามลำดับ บันทึกผลอาการเหี่ยวของมะเขือเทศทุกวันจนกระทั่งเสร็จสิ้นการทดลอง

เมื่อพืชอายุได้ 1 เดือนเริ่มเก็บตัวอย่างพืชมะเขือเทศ/พริกชี้ฟ้าบางต้นในแต่ละกรรมวิธีก่อนการปลูกเชื้อให้กับต้นที่เหลือ ซึ่งตัวอย่างที่เก็บได้นี้ถือเป็น 0 วันของการปลูกเชื้อ โดยใช้มีดผ่าตัดลำต้นที่อยู่เหนือดินประมาณ 1 เซนติเมตร และตัดสูงขึ้นไปประมาณ 3 เซนติเมตรแล้วนำตัวอย่างพืชเก็บแช่ไว้ในตู้แช่ (-20°C) ก่อนปลูกเชื้อ *R. solanacearum* ให้กับต้นที่เหลือ

สำหรับวิธีการปลูกเชื้อให้กับพืชในกรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ทำโดยใช้มีดแทงลงไป soilless peat ที่ห่างจากลำต้นมะเขือเทศประมาณ 5 เซนติเมตร จำนวน 2 ครั้ง เพื่อให้เกิดบาดแผลบริเวณรากของมะเขือเทศ ก่อนราดสารแขวนลอย *R. solanacearum* ที่มีความเข้มข้น 10^8 cells/ml ปริมาตร 50 ml ต่อกระถาง บันทึกอาการโรคเหี่ยวเฉาของต้นก่อนเก็บตัวอย่างพืชในแต่ละครั้งภายหลังการปลูกเชื้อแล้ว 1 วัน 4 วัน 7 วัน และ 10 วัน ตามลำดับ การเก็บตัวอย่างพืชภายหลังการปลูกเชื่อนั้นเก็บจากลำต้นพืชที่อยู่เหนือดินประมาณ 1 เซนติเมตรโดยมีขนาดของตัวอย่างยาวประมาณ 3 เซนติเมตร นำตัวอย่างพืชไปแช่ไว้ในตู้แช่ (-20°C) เพื่อรอการวิเคราะห์เอ็นไอเอ็มต่อไป นำข้อมูลการเกิดโรคไปวิเคราะห์ค่าความแตกต่างทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4.3.4 pathosystem ระหว่างเชื้อรา *Colletotrichum gloeosporioides* และพริกชี้ฟ้า

พันธุ์พืชที่ใช้ทำการทดลองคือ พริกชี้ฟ้า (*Capsicum annuum* L. var. *acuminatum* Fingerh) สายพันธุ์ัญญา 111 ทำการทดลองในสภาพเรือนทดลอง รูปแบบการทดลองคือ 3X6 Factorial with Randomized Complete Block ประกอบด้วย กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (IN937a+IN937b) แต่ละกรรมวิธีมี 5 ซ้ำ หน่วยการทดลองคือต้นพืช สำหรับปัจจัยของการทดลองคือระยะเวลาเก็บตัวอย่างพืชซึ่งรวมถึงวันก่อนปลูกเชื้อ (0 วัน) และวันหลังการปลูกเชื้อ 1 วัน 4 วัน 7 วัน 10 วัน และ 14 วัน ตามลำดับ ให้ปุ๋ย (16-12-0) กับพืชเมื่อพืชมีอายุ 40 วัน และให้ปุ๋ย (7-13-21) กับพืชเมื่อพืชมีอายุ 60 วัน และ 75 วันตามลำดับ บันทึกผลความรุนแรงของโรคแอนแทรคโนสทุกวันภายหลังการปลูกเชื้อจนกระทั่งเสร็จสิ้นการทดลอง

เริ่มเก็บตัวอย่างของผลพริกชี้ฟ้าบางต้นในแต่ละกรรมวิธีก่อนการปลูกเชื้อให้กับต้นที่เหลือเมื่อผลพริกชี้ฟ้าพัฒนาเต็มที่แล้ว ซึ่งตัวอย่างที่เก็บได้นี้ถือเป็น 0 วันของการปลูกเชื้อโดยเก็บผลพริกชี้ฟ้าออกมาจากต้นจำนวน 2 ผลต่อต้นแล้วใช้มีดตัดเฉพาะบริเวณผิวของผลพริก ที่งมเมล็ดและเยื่อที่อยู่ใจกลางผลพริก นำตัวอย่างไปเก็บในตู้แช่ (-20°C) ย้ายต้นพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ที่เหลือใส่เข้าไปในตู้ทึบแสงที่เก็บความชื้นสัมพัทธ์ได้ประมาณ 85-90% ฉีดพ่นสปอร์แขวนลอยของเชื้อรา *C. gloeosporioides* (ความเข้มข้น 10^5 สปอร์/มล. ที่มีส่วนผสมของ 0.1% tween 20 เพื่อลดแรงตึงผิว) ให้ทั่วผลพริกชี้ฟ้าทุกผลจนกระทั่ง run-off แล้วปิดตู้ทึบแสงให้มีมืดสนิทเป็นเวลานาน 24 ชั่วโมง จากนั้นแง้มตู้ทึบแสงเล็กน้อยเป็นเวลานาน 2 ชั่วโมง เพื่อให้ความชื้นภายในตู้ลดลงทีละน้อยจนเท่ากับความชื้นภายนอกตู้แล้วจึงย้ายต้นพืชออกมา บันทึกผลการเกิดโรคแอนแทรคโนสบนผลพริกชี้ฟ้าก่อนเก็บตัวอย่างพืชในแต่ละครั้งภายหลังการปลูกเชื้อแล้ว 1 วัน 4 วัน 7 วัน 10 วัน และ 14 วันตามลำดับ ในกรณีที่ผลพริกชี้ฟ้าแสดงอาการตายของเนื้อเยื่อภายหลังการติดเชื้อแล้วการเก็บตัวอย่างพืชจะเก็บเฉพาะส่วนที่อยู่ถัดจากบริเวณที่ติดเชื้อออกไปประมาณ 1 เซนติเมตร นำตัวอย่างพืชไปเก็บไว้ในตู้แช่ (-20°C) เพื่อรอการวิเคราะห์เอ็นไซม์ต่อไป นำข้อมูลการเกิดโรคไปวิเคราะห์ค่าความแตกต่างทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

การสกัดโปรตีนจากตัวอย่างพืช

วัดปริมาณโปรตีนรวมของตัวอย่างพืชที่เก็บได้โดยใช้วิธี Bradford (1976) โดยใส่ Bradford reagent ปริมาตร 990-995 μ l ใน disposable cuvette ขนาด 1.5 ml จากนั้นใส่สารสกัดโปรตีนของพืชตัวอย่างปริมาตร 5-10 μ l เพื่อทำปฏิกิริยาประมาณ 2 นาที ก่อนนำไปวัดค่าการดูดกลืนแสงในเครื่อง spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 595 nm ปริมาณโปรตีนตัวอย่างแสดงค่าเทียบเท่าไมโครกรัมของ bovine serum albumin (BSA) ต่อปริมาตรของตัวอย่างที่ใช้ทำปฏิกิริยา โดยนำไปเทียบค่ากับกราฟมาตรฐานที่ความเข้มข้นต่างๆ ซึ่งวัดจากค่าการดูดกลืนแสงของ BSA

การวัดกิจกรรมเอนไซม์ Total Peroxidase

วัดกิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase โดยใช้ guaiacol เป็นตัวให้ไฮโดรเจน ส่วนผสมสารละลายที่ทำปฏิกิริยาประกอบด้วย 970-990 μl ของ 0.25% (v/v) guaiacol และ 0.1M H_2O_2 ใน 0.01 sodium phosphate buffer (pH 6.0) โดยใส่ใน disposable cuvette ขนาด 1.5 ml จากนั้นใส่เอนไซม์ที่สกัดได้จากตัวอย่างพืชลงไปใน cuvette ประมาณ 10-30 μl ขึ้นอยู่กับปริมาณโปรตีนที่สกัดได้จากตัวอย่างพืชเพื่อเริ่มปฏิกิริยา แล้ววัดกิจกรรมของเอนไซม์โดยใช้เครื่อง spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 470 nm วัดกิจกรรมของเอนไซม์วัดโดยการเพิ่มขึ้นของการดูดกลืนแสงที่ 470 nm/นาที่/mg. protein

การวัดกิจกรรมเอนไซม์ Total Superoxide Dismutase (Total SOD)

วัดกิจกรรมของ total SOD โดยใช้วิธีการของ Beachamp และ Fridovich ที่ดัดแปลงจาก Dhindsa และคณะ ซึ่งเป็นการวัดความสามารถของเอนไซม์ในการยับยั้งการรีดิวซ์ที่ทางด้านเคมีแสงของ nitro blue tetrazolium ส่วนผสมของการทำปฏิกิริยาประกอบด้วย 50mM phosphate buffer (pH 7.8), 0.1mM EDTA, 13mM methionine, 75 μM nitroblue tetrazolium, 2 μM riboflavin, และสารสกัดเอนไซม์จากตัวอย่างพืช โดยมีปริมาตรรวม 1 ml ใส่ส่วนผสมทั้งหมดลงในหลอดแก้วขนาด 13X1000 มม. โดยใส่ riboflavin เป็นลำดับสุดท้าย นำหลอดแก้วไปปั่นให้ส่วนผสมเข้ากันโดยใช้ vortex mixture และเริ่มปฏิกิริยาโดยการวางหลอดแก้วภายใต้หลอดไฟฟลูออเรสเซนต์ 2 หลอดขนาด 15 วัตต์เป็นเวลา 10 นาที สำหรับหลอดแก้วที่ไม่ได้ให้แสงจะใช้เป็น blank นำหลอดแก้วปั่นอีกครั้งก่อนเทสารละลายลงใน disposable cuvette เพื่อนำไปวัดใน spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 560 nm ปริมาตรของสารสกัดเอนไซม์จากตัวอย่างพืชที่เป็นสัดส่วนโดยตรงต่อการยับยั้งปฏิกิริยา 50% ถือว่ามีกิจกรรมของเอนไซม์ 1 unit

5. ผลการทดลอง

5.1 คุณสมบัติของดินทางด้านเคมีและฟิสิกส์

พื้นที่ A B C และ D มีเนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย (silt loam) ในขณะที่พื้นที่ E มีเนื้อดินเป็นดินร่วน (silt) ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินของทั้ง 5 พื้นที่มีความแตกต่างกันไปตั้งแต่ 4.11 ถึง 1.06 พื้นที่ A และ B มีเปอร์เซ็นต์ไนโตรเจนทั้งหมดมากกว่าพื้นที่ C D และ E ประมาณ 10 เท่า พื้นที่ E มีปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ และมีปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์มากกว่าพื้นที่ D 10 เท่า มากกว่าพื้นที่ B 3 เท่า และมากกว่าพื้นที่ A และ C 2 เท่า สำหรับปริมาณโปแตสเซียมที่เป็นประโยชน์ในแต่ละพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกันซึ่งมีตั้งแต่ 44.52 ถึง 21.21 ppm ความเป็นกรด-ด่างของดินในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันตั้งแต่ดินที่มีความเป็นกรดปานกลางในพื้นที่ B มีความเป็นกรดอ่อน

ในพื้นที่ C และ D มีความเป็นกลางในพื้นที่ A จนถึงมีความเป็นด่างอ่อนในพื้นที่ E (ดังแสดงในตารางที่ 1 และภาพที่ 1)

5.2 ประสิทธิภาพของ PGPR ในแปลงเกษตรกรปีแรกของการศึกษา

5.2.1 โรคใบด่างของแตงกวา

ผลการทดลองในช่วงฤดูหนาวปี พ.ศ. 2546 พบว่าโรคใบด่างเริ่มปรากฏบนใบอ่อนของแตงกวาภายหลังพืชติดดอกแล้ว 2 สัปดาห์ ต้นพืชที่อ่อนแอมีพัฒนาการของการติดเชื้อทั่วทั้งต้นอย่างรวดเร็ว ในพื้นที่ A นั้น แตงกวาที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับสายพันธุ์ IN937b และแตงกวาที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a อย่างเดียวเกิดโรคน้อยกว่าแตงกวาในกรรมวิธีควบคุมอย่างมีนัยสำคัญประมาณ 21% และ 17% ตามลำดับ แตงกวาที่กระตุ้นด้วย PGPR ทั้งสองกรรมวิธีให้ผลในการต้านทานโรคใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม แตงกวาทุกต้นของทุกกรรมวิธีในพื้นที่ B แสดงอาการใบด่าง สำหรับผลการทดลองในช่วงฤดูฝนปี พ.ศ. 2547 พบว่าใบอ่อนแตงกวาเริ่มแสดงอาการใบด่างภายหลังการย้ายกล้าลงแปลงแล้ว 1 เดือนซึ่งอาการใบด่างเกิดช้ากว่าเมื่อเปรียบเทียบกับในฤดูกาลที่ผ่านมา แตงกวาที่กระตุ้นด้วย PGPR สองสายพันธุ์ให้ผลในการเกิดโรคน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ อย่างน้อยที่สุดประมาณ 30% ทั้งสองพื้นที่เมื่อเปรียบเทียบกับแตงกวาในกรรมวิธีควบคุม สำหรับแตงกวาที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN8937a อย่างเดียวนั้นโดยทั่วไปเกิดโรคน้อยกว่าแตงกวาในกรรมวิธีควบคุม แต่การเกิดโรคที่น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญนั้นพบในพื้นที่ B เท่านั้น (ตารางที่ 2 และภาพที่ 2)

ตารางที่ 1 คุณสมบัติทางเคมีและฟิสิกส์ของดินบางประการในพื้นที่ A B C D และ E ของเกษตรกรที่เข้าร่วมในโครงการวิจัย

คุณสมบัติของดิน	พื้นที่ A ค่าบดบึงพระ	พื้นที่ B ค่าบดบึงพระ	พื้นที่ C ค่าบดบึงพระ	พื้นที่ D ค่าบดบึงพระ	พื้นที่ E ค่าบดบึงพระ
ความเป็นกรด-ด่าง	6.95	5.68	6.57	6.32	7.5
ปริมาณอินทรีย์วัตถุ	4.11	2.50	2.56	1.88	1.06
ไนโตรเจนทั้งหมด (%)	0.16	0.13	0.009	0.013	0.013
ฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ (ppm)	7.80	4.04	7.33	0.73	13.01
โปรแตสเซียมที่เป็นประโยชน์(ppm)	36.02	21.21	44.52	26.68	28.36
ลักษณะเนื้อดิน (%sand:%silt:%clay)	ดินร่วนปนทราย (26.8/56.88/54.88)	ดินร่วนปนทราย (24.80/54.88/20.32)	ดินร่วนปนทราย (24.8/55.84/19.36)	ดินร่วนปนทราย (24.8/53.84/21.36)	ดินร่วน (32.8/47.88/19.36)

หมายเหตุ: พื้นที่ค่าบดบึงพระ ค่าบดบึงพระ และค่าบดบึงพระ อยู่ห่างจากมหาวิทยาลัยนครพนมประมาณ 15 กม. 20 กม. และ 2 กม. ตามลำดับ และพื้นที่ดังกล่าวปลูกผักเป็นอาชีพหลัก

ภาพที่ 1 แปลงทดลองงานวิจัยในพื้นที่ของเกษตรกรทั้ง 5 พื้นที่

พื้นที่ A

พื้นที่ B

พื้นที่ C

พื้นที่ D

พื้นที่ E

ตารางที่ 2 ผลของ Plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) ที่มีต่อความสูงของลำต้นแตงกวา น้ำหนักสดของผลผลิต และการต้านทานโรคที่เกิดจากเชื้อทำลายของเชื้อ *Cucumber mosaic virus* ในพื้นที่ A และ B^v.

กรรมวิธี ^v	ค่าเฉลี่ยความสูงของลำต้น ^w (ซม.)			ค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวม ^x (กก./แปลง)			ค่าเฉลี่ยจำนวนต้นที่แสดงอาการใบต่าง ^y (ต้นพืช/แปลง)		
	ฤดูหนาว 2546			ฤดูหนาว 2546			ฤดูหนาว 2546		
	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A
กรรมวิธีควบคุม	128.6a	83.2b ^z	162.9b	141.8b	7.2b	2.8a	13.5c	13.1b	14.2a
IN937a	135.7a	93.3ab	167.9ab	152.3ab	8.9ab	3.8a	14.8b	13.9ab	11.8b
IN937a+IN937b	140.1a	98.6a	179.4a	158.0a	9.7a	4.3a	17.5a	16.7a	11.2b
LSD _{0.05}	12.7	13.3	13.7	10.9	1.8	1.4	0.8	3.0	1.7

^vทำการวิจัยในแปลงเกษตรกรรมช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2546 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2547) และ ฤดูฝน (เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน 2547) รูปแบบของการทดลองคือ Randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี ซึ่งแต่ละกรรมวิธีมี 5 ซ้ำ แต่ละแปลง (กว้าง 1 เมตร ยาว 10 เมตร) คือ จำนวนการทดลอง พื้นที่ A และ B อยู่ที่ตำบลวังพระ อ. เมือง จ.พิษณุโลก

^wPGPR สายพันธุ์ IN937a คือ *Bacillus amyloliquefaciens*; สายพันธุ์ IN937b คือ *Bacillus pumilus*

^xวัดค่าเฉลี่ยความสูงของลำต้นแตงกวาภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 1 เดือน

^yวัดค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวมสะสมจากแปลงทดลอง (18 ต้น/แปลง) จนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูกาลปลูก

^zวัดค่าเฉลี่ยจำนวนต้นแตงกวาที่แสดงอาการใบต่างภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 35 วัน

^zตัวเลขที่มีตัวอักษรต่างกันแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ $P \leq 0.05$ โดยใช้ least significant difference (LSD)

ภาพที่ 2 อาการใบต่างอย่างรุนแรงของต้นแตงกวาที่ติดเชื้อ *Cucumber mosaic virus* ในสภาพธรรมชาติบริเวณแปลงปลูกของเกษตรกรในพื้นที่ A และ B

โดยทั่วไปแล้วแตงกวาที่กระตุ้นด้วย PGPR ทั้งสองกรรมวิธีมีค่าเฉลี่ยความสูงและค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวมมากกว่าแตงกวาในกรรมวิธีควบคุม ในช่วงฤดูหนาว พ.ศ.2546 นั้นพบว่าแตงกวาในพื้นที่ B ที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีค่าเฉลี่ยความสูงมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ($P \leq 0.05$) ส่วนแตงกวาในพื้นที่ A ที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวมมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับแตงกวาในกรรมวิธีควบคุม สำหรับผลการทดลองในช่วงฤดูฝน พ.ศ. 2547 นั้นพบว่า แตงกวาทั้งในพื้นที่ A และ B ที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีค่าเฉลี่ยความสูงและค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวมมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับแตงกวาในกรรมวิธีควบคุม ในขณะที่ PGPR สายพันธุ์ IN937a ส่งเสริมให้แตงกวามีผลผลิตมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเพียงพื้นที่ A เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับแตงกวาในกรรมวิธีควบคุม แม้ว่า PGPR mixtures โดยทั่วไปแล้วส่งเสริมให้แตงกวามีการเจริญเติบโตที่ดีกว่าและมีผลผลิตรวมที่มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ PGPR สายพันธุ์ IN937a เพียงอย่างเดียว แต่จะพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของผลผลิตรวมในพื้นที่ A ช่วงฤดูฝน พ.ศ. 2547 เท่านั้น (ตารางที่ 2)

พบเพลี้ยอ่อนประปรายบริเวณด้านใต้ใบแตงกวาในพื้นที่ A ตลอดฤดูกาลปลูกของฤดูหนาว พ.ศ. 2546 ในทางตรงกันข้ามพบเพลี้ยอ่อนระบาดเป็นจำนวนมากในพื้นที่ A โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งช่วงปลายฤดูการปลูก ส่วนการทดลองในฤดูฝน พ.ศ. 2547 นั้นเพลี้ยอ่อนปรากฏในแปลงปลูกช้ากว่าในฤดูการที่ผ่านมา นอกจากนี้พบหนอนใยผักและเต่าแตงแดงกัดกินใบพืชบางส่วนในช่วงระยะการเจริญเติบโตของพืช

5.2.2 โรคใบม้วนเหลืองของมะเขือเทศ

ผลการทดลองในฤดูหนาว พ.ศ. 2546 พบอาการใบม้วนเหลืองปรากฏบนใบพืชด้านล่างของมะเขือเทศครั้งแรกก่อนการติดดอก แต่ในการทดลองช่วงฤดูฝน พ.ศ. 2547 นั้นพบอาการดังกล่าวกับพืชมะเขือเทศภายหลังจากย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 3 สัปดาห์ ซึ่งเกิดขึ้นเร็วกว่าฤดูที่ผ่านมา ต้นมะเขือเทศบางต้นที่ติดเชื้อในกรรมควบคุมแสดงอาการใบม้วนเหลืองทั่วทั้งต้นพืชอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้นพืชแคระแกรนและไม่ให้ผลผลิต นอกจากนี้ต้นพืชที่ติดเชื้ออย่างรุนแรงปรากฏอาการตายของเนื้อเยื่อบริเวณขอบใบร่วมกับอาการใบม้วน จากผลการทดลองพบว่ามะเขือเทศในพื้นที่ A และ B ที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีระดับความรุนแรงของโรคน้อยกว่าประมาณ 22-30% อย่างมีนัยสำคัญ ($P \leq 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธีควบคุม ส่วนมะเขือเทศที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a เพียงอย่างเดียวนั้น มีระดับความรุนแรงของโรคน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญเพียงพื้นที่ B เท่านั้นเมื่อเปรียบเทียบกับในกรรมวิธีควบคุม สำหรับผลการทดลองในฤดูฝน พ.ศ. 2547 พบว่ามะเขือเทศทั้งสองพื้นที่ซึ่งถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีระดับความรุนแรงของโรคน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a อย่างเดียว และมะเขือเทศในกรรมวิธีควบคุม ความรุนแรงของโรคในมะเขือเทศที่กระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a และมะเขือเทศในกรรมวิธีควบคุมมีระดับใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 3 และรูปที่ 3)

PGPR mixtures ส่งเสริมการเจริญเติบโตและผลผลิตรวมของมะเขือเทศมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทั้งสองพื้นที่และทั้งสองฤดูกาลปลูกเมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธีควบคุม ในขณะที่ PGPR สายพันธุ์ IN937a ส่งเสริมการเจริญเติบโตและผลผลิตรวมมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเพียงบางพื้นที่และบางฤดูกาลเท่านั้นเมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุม มะเขือเทศที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures ส่วนใหญ่มีการเจริญเติบโตและผลผลิตรวมที่มากกว่ามะเขือเทศที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a เพียงอย่างเดียว ซึ่งความแตกต่างของการเจริญเติบโตที่มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญนั้นปรากฏในพื้นที่ B ทั้งสองฤดูกาลเท่านั้น (ตารางที่ 3) พบแมลงหริ่นขาวกระจายทั่วแปลงบริเวณด้านใต้ใบพืชทั้งสองฤดูกาลปลูก

ตารางที่ 3 ผลของ Plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) ที่มีต่อความสูงของมะเขือเทศ น้ำหนักสดของผลผลิต และการต้านทานโรคที่เกิดจากเชื้อทำลายของเชื้อ Tomato Yellow leaf curl virus ในพื้นที่ A และ B^v.

กรรมวิธี ^v	ค่าเฉลี่ยความสูงของลำต้น ^w (ซม.)				ค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวม ^x (กก./แปลง)				ค่าเฉลี่ยความรุนแรงของการใบม้วน เหลือง ^y (%)			
	ฤดูหนาว 2546		ฤดูฝน 2547		ฤดูหนาว 2546		ฤดูฝน 2547		ฤดูหนาว 2546		ฤดูฝน 2547	
	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B
กรรมวิธีควบคุม	96.1b ^z	62.7b	97.5b	86.9c	7.3b	2.7b	6.3b	7.8b	46.4a	60.6a	63.3a	60.4a
IN937a	106.1a	67.4b	107.8a	97.1b	8.8a	3.6ab	8.8a	9.2ab	35.9ab	43.2b	66.0a	53.9a
IN937a+IN937b	109.2a	74.5a	113.9a	104.6a	9.1a	4.0a	9.5a	10.1a	33.8b	38.5b	49.0b	42.3b
LSD _{0.05}	9.7	6.7	8.3	6.9	0.8	1.2	1.4	1.5	12.2	13.5	13.5	10.0

^vทำการวิจัยในแปลงเกษตรกรรมช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2546 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2547) และ ฤดูฝน (เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน 2547) รูปแบบของการทดลองคือ Randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี ซึ่งแต่ละกรรมวิธีมี 5 ซ้ำ แต่ละแปลง (กว้าง 1 เมตร ยาว 10 เมตร) คือ ซ้ำของการทดลอง พื้นที่ A และ B อยู่ติดข้างแปลง อ. เมือง จ. พิษณุโลก

^wPGPR สายพันธุ์ IN937a คือ *Bacillus amyloliquefaciens*; สายพันธุ์ IN937b คือ *Bacillus pumilus*

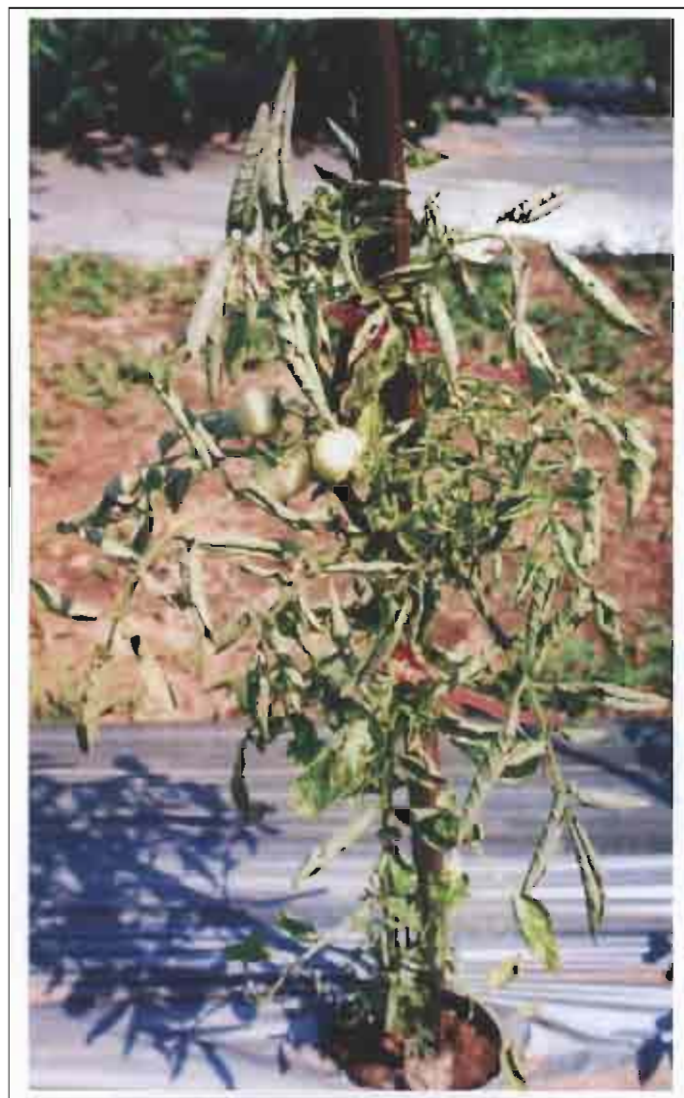
^xวัดค่าเฉลี่ยความสูงของมะเขือเทศภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 1 เดือน

^yวัดค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวมสะสมจากแปลงทดลอง (18 ต้น/แปลง) จนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูกาลปลูก

^zวัดค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์ความรุนแรงโรคใบม้วนเหลืองของมะเขือเทศภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 60 วัน

^zตัวเลขที่มีตัวอักษรด้านหลังต่างกันแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ $P \leq 0.05$ โดยใช้ least significant difference (LSD)

ภาพที่ 3 อาการใบม้วนเหลืองอย่างรุนแรงของมะเขือเทศที่ติดเชื้อ *Tomato yellow leaf curl virus* ในสภาพธรรมชาติบริเวณแปลงปลูกของเกษตรกรในพื้นที่ A และ B

5.2.3 โรคใบด่างของพริกชี้ฟ้า

ผลการทดลองในช่วงฤดูหนาว พ.ศ. 2546 พบว่าอาการใบด่างปรากฏบนใบอ่อนพริกชี้ฟ้าทั้งในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR และการมวิธีควบคุมภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 3 สัปดาห์ ต้นพริกชี้ฟ้าที่อ่อนแอต่อโรคมีการพัฒนาอาการใบด่างทั่วทั้งต้นพืชอย่างรวดเร็วในระยะเวลาสั้น พริกชี้ฟ้าที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นที่แสดงอาการใบด่างน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทั้งสองพื้นที่ ($P \leq 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับพริกชี้ฟ้าที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a อย่างเดียว และพริกชี้ฟ้าในการมวิธีควบคุม ในขณะที่ PGPR สายพันธุ์ IN937a กระตุ้นพริกชี้ฟ้าต้านทานต่อโรคใบด่างอย่างมีนัยสำคัญเพียงพื้นที่ A เท่านั้นเมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุม พริกชี้ฟ้าทุกกรรมวิธีมีค่าเฉลี่ยความสูงใกล้เคียงกัน

พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR ทั้งสองกรรมวิธีมีผลผลิตรวมมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ($P \leq 0.05$) เฉพาะพื้นที่ A เท่านั้นเมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุม โดยทั่วไปแล้วพบว่าพริกชี้ฟ้าทุกกรรมวิธีในพื้นที่ B มีความสูงเฉลี่ยและผลผลิตรวมน้อยกว่าพริกชี้ฟ้าในพื้นที่ A (ภาพที่ 4 และตารางที่ 4) พบแมลงหริ่นขาวและเพลี้ยอ่อนประปรายบริเวณด้านใต้ใบพืช

ภายหลังการย้ายกล้าลงแปลงได้ประมาณ 2 สัปดาห์ในช่วงฤดูฝน พ.ศ. 2547 พบว่าเกิดการระบาดของเพลี้ยไฟในแปลงพริกชี้ฟ้าอย่างรุนแรงทั้งสองพื้นที่ ทำให้ต้นใบด้านบนของพริกชี้ฟ้าม้วนงอ ต้นพืชส่วนใหญ่เตี้ยแคระและชะงักการเจริญเติบโต ไม่สามารถให้ผลผลิตได้ ทำให้ไม่มีผลการทดลองนำเสนอในฤดูกาลนี้

ภาพที่ 4 อาการใบด่างของพริกชี้ฟ้าที่ติดเชื้อ *Tomato yellow leaf curl virus* ในสภาพธรรมชาติบริเวณแปลงปลูกของเกษตรกรในพื้นที่ A และ B

ตารางที่ 4 ผลของ Plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) ที่มีต่อความสูงของพริกชี้ฟ้า น้ำหนักสดของผลผลิต และการต้านทานโรคที่เกิดจากเชื้อทำลายของเชื้อ Tomato Yellow leaf curl virus ในพื้นที่ A และ B^๑.

กรรมวิธี ^v	ค่าเฉลี่ยความสูงของลำต้น ^w		(ชม.)		ค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวม ^x		ค่าเฉลี่ยจำนวนต้นที่แสดง	
	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	พื้นที่ A	พื้นที่ B	อาการใบต่าง ^y (ต้นพืช/แปลง)	
กรรมวิธีควบคุม	72.7 a	52.3 a	7.7 b ^z	2.6 a	15.2 a	15.4 a		
IN937a	74.5 a	53.9 a	9.3 a	2.8 a	12.8 b	15.2 a		
IN937a+IN937b	76.1 a	56.7 a	9.4 a	2.9 a	9.8 c	11.6 b		
LSD _{0.05}	6.3	7.5	1.5	0.6	2.3	3.1		

^๑ ทำการวิจัยในแปลงเกษตรกรช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2546 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2547) รูปแบบของการทดลองคือ Randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี ซึ่งแต่ละกรรมวิธีมี 5 ซ้ำ แต่ละแปลง (กว้าง 1 เมตร ยาว 10 เมตร) คือ ซ้ำของการทดลอง พื้นที่ A และ B อยู่ติดบึงพระ อ.เมือง จ.พิษณุโลก

^๒ PGPR สายพันธุ์ IN937a คือ *Bacillus amyloliquefaciens*; สายพันธุ์ IN937b คือ *Bacillus pumilus*

^๓ วัดค่าเฉลี่ยความสูงของพริกชี้ฟ้าภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 1 เดือน

^๔ วัดค่าเฉลี่ยน้ำหนักผลผลิตรวมสะสมจากแปลงทดลอง (18 ต้น/แปลง) จนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูการปลูก

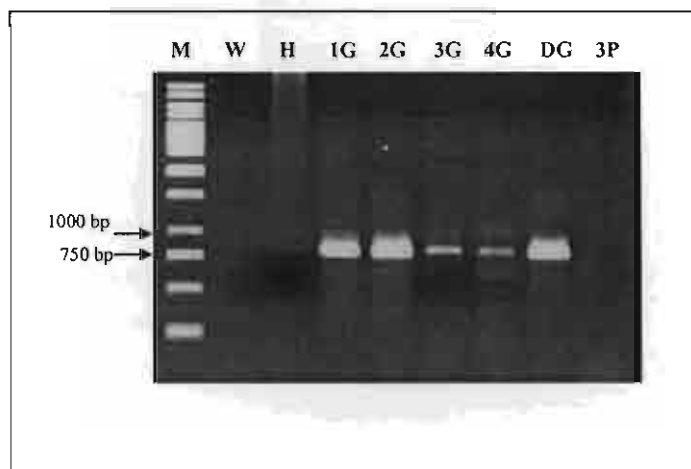
^๕ วัดค่าเฉลี่ยจำนวนต้นพริกชี้ฟ้าที่แสดงอาการใบต่างภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 60 วัน

^๖ ตัวเลขที่มีตัวอักษรด้านหลังความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ $P \leq 0.05$ โดยใช้ least significant difference (LSD)

5.2.4 ผลการวิเคราะห์เชื้อสาเหตุโรค

จากผลการวิเคราะห์เชื้อสาเหตุโรคโดยใช้เทคนิค PCR พบว่า อาการใบม้วนเหลืองของมะเขือเทศและอาการใบด่างของพริกชี้ฟ้าเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ *Tomato yellow leaf curl virus* (ภาพที่ 6) สำหรับเทคนิค Reverse transcriptase-PCR นั้นพบว่าแสงกว่าที่แสดงอาการใบด่างเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ *Cucumber mosaic virus* (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 6 การตรวจสอบเชื้อ *Tomato yellow leaf curl virus* (TYLCV) กับตัวอย่างพืชที่เป็นโรคใบม้วนเหลืองของมะเขือเทศ และโรคใบด่างของพริกชี้ฟ้าที่ติดเชื้อในสภาพธรรมชาติบริเวณแปลงปลูกของเกษตรกรด้วยวิธีการ polymerase chain reaction (PCR) และ Reverse transcriptase-PCR โดยใช้ coat protein-specific primers

หมายเหตุ:

ช่อง M คือ marker ขนาด 1 kb- DNA

ช่อง W คือ น้ำใช้เป็น negative control สำหรับปฏิกิริยา PCR

ช่อง H คือ มะเขือเทศปกติใช้เป็น negative control สำหรับปฏิกิริยา PCR

ช่อง 1G คือ มะเขือเทศที่แสดงอาการใบม้วนเหลืองในกรรมวิธีควบคุม เพื่อตรวจสอบเชื้อไวรัส TYLCV (โดยวิธี PCR)

ช่อง 2G คือ มะเขือเทศที่แสดงอาการตายของเนื้อเยื่อบริเวณปลายใบร่วมกับอาการใบม้วน เพื่อตรวจสอบเชื้อไวรัส TYLCV (โดยวิธี PCR)

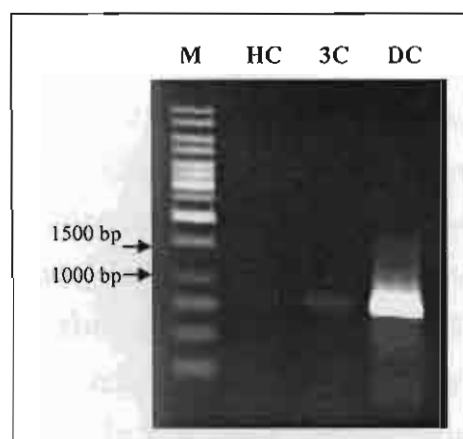
ช่อง 3G คือ มะเขือเทศที่แสดงอาการใบม้วนเหลืองในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures เพื่อตรวจสอบเชื้อไวรัส TYLCV (โดยวิธี PCR)

ช่อง 4G คือ พริกชี้ฟ้าที่แสดงอาการใบด่าง เพื่อตรวจสอบเชื้อไวรัส TYLCV (โดยวิธี PCR)

ช่อง DG คือ มะเขือเทศที่ติดเชื้อไวรัส TYLCV

ช่อง 3P คือ ตัวอย่างที่ใช้สำหรับตรวจสอบเชื้อไวรัส *Watermelon mosaic virus* (โดยวิธี RT-PCR)

ภาพที่ 7 การตรวจสอบเชื้อ *Cucumber mosaic virus* (CMV) กับตัวอย่างพืชที่เป็นโรคใบต่างของแตงกวาซึ่งติดเชื้อในสภาพธรรมชาติในแปลงปลูกของเกษตรกร ด้วยวิธี Reverse transcriptase-polymerase chain reaction โดยใช้ coat protein-specific primers

หมายเหตุ:

ช่อง M คือ marker ขนาด 1 kb- DNA

ช่อง HC คือ แตงกวาปกติที่ใช้เป็น negative control สำหรับ CMV

ช่อง 3C คือ แตงกวาที่แสดงอาการใบต่าง เพื่อตรวจสอบ CMV

ช่อง DC คือ แตงกวาที่ติดเชื้อ CMV อย่างรุนแรง

5.3 ประสิทธิภาพของ PGPR ในแปลงเกษตรกรปีที่สองของการศึกษา

5.3.1 การใช้สารเคมีกับพืชในการควบคุมของเกษตรกรอาสาสมัคร

เกษตรกรอาสาสมัครแต่ละรายในพื้นที่ C D และ E ใช้สารกำจัดศัตรูพืช และ ปุ๋ยเคมีที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ และมีจำนวนของการใช้แตกต่างกันในแต่ละฤดูกาล ดังนี้

5.3.1.1 แปลงพริกชี้ฟ้า

ในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 เกษตรกรอาสาสมัครส่วนใหญ่ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงครั้งแรกในช่วงระยะการเจริญเติบโตของพืชและยังคงฉีดพ่นสารฆ่าแมลงต่อไปจนกระทั่งพืชติดดอก เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ C ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิด cypermethrin ในช่วงสัปดาห์ที่ 6 และที่ 7 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ D ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิด chlorpyrifos ในช่วงสัปดาห์ที่ 4 5 และ 6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ E ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิด dicofol ในช่วงสัปดาห์ที่ 3 4 6 และ 7 ภายหลังย้ายต้นกล้าลง

แปลง ส่วนในฤดูฝน พ.ศ. 2548 เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ C และ E เริ่มฉีดพ่นสารฆ่าแมลงให้กับพริกชี้ฟ้าในช่วงระยะการเจริญจนกระทั่งถึงระยะติดผล เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ C ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิด cypermethrin ในช่วงสัปดาห์ที่ 4 และ 9 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง ส่วนเกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ E ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงต่างชนิดกันโดยฉีดพ่น dicofol ในช่วงสัปดาห์ที่ 2 และ 4 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง และฉีดพ่น dimethoate ในช่วงสัปดาห์ที่ 5 6 7 10 และ 11 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง

เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ D ฉีดพ่นสารกำจัดเชื้อราชนิด Mancozeb ให้กับพริกชี้ฟ้าในช่วงสัปดาห์ที่ 4 และ 6 ภายหลังการย้ายกล้าลงแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 ในขณะที่เกษตรกรในพื้นที่ C และ E ไม่ได้ฉีดสารกำจัดเชื้อราใดๆให้กับพริกเลย

เกษตรกรอาสาสมัครทั้งสามพื้นที่ฉีดพ่นฮอร์โมนชนิด Auxins ให้กับพริกชี้ฟ้า โดยที่ในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 นั้นเกษตรกรในพื้นที่ C ฉีดพ่นฮอร์โมนให้กับพืชในช่วงสัปดาห์ที่ 3 5 และ 6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลง ในขณะที่ฉีดพ่นฮอร์โมนให้กับพืชในช่วงสัปดาห์ที่ 4 5 และ 7 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูฝน พ.ศ. 2548 เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ D ฉีดพ่นฮอร์โมนให้กับพืชเพียงครั้งเดียวคือช่วงสัปดาห์ที่ 5 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 สำหรับเกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ E นั้นฉีดพ่นฮอร์โมนครั้งเดียวให้กับพริกชี้ฟ้าในช่วงสัปดาห์ที่ 6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 แต่ฉีดพ่นฮอร์โมนให้กับพืชในช่วงสัปดาห์ที่ 7 10 และ 11 ในฤดูฝน พ.ศ. 2548

5.3.1.2 แปลงแตงกวา

เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ C ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิด cypermethrin ให้กับแตงกวา 3 ครั้งทั้งสองฤดูกาล โดยฉีดพ่นในช่วงระหว่างสัปดาห์ที่ 3-6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงของฤดูหนาว พ.ศ. 2547 และฉีดพ่นในช่วงสัปดาห์ที่ 2-6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงของฤดูฝน พ.ศ. 2548 เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ D ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิด chlorpyrifos ให้กับแตงกวาในช่วงสัปดาห์ที่ 4 5 และ 6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ E ฉีดพ่นสารฆ่าแมลงชนิด dicofol ให้กับแตงกวาในช่วงสัปดาห์ที่ 3 และ 4 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 ในขณะที่ฉีดพ่น dicofol ให้กับแตงกวาในช่วงสัปดาห์ที่ 2 และ 3 และฉีดพ่น dicrotophos อีกครั้งในสัปดาห์ที่ 5 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูฝน 2548

สำหรับสารฆ่าเชื้อรา น้ำคั่งที่เกิดกับพืชแตงกวานั้น เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ C ฉีดพ่น metalaxyl ให้กับแตงกวา ในช่วงสัปดาห์ที่ 4 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 ในขณะที่ฉีดพ่น metalaxyl ให้กับพืชในช่วงสัปดาห์ที่ 5 และ 6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูฝน พ.ศ. 2548 เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ D ฉีดพ่นสาร mancozeb ให้กับพืช 2 ครั้งระหว่างสัปดาห์ที่ 4-6 ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 ส่วนเกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ E ฉีดพ่น 10% copper sulfate ให้กับแตงกวาในสัปดาห์ที่ 6 ภายหลังย้ายต้น

กล้างแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 ในขณะที่ฉีดพ่นสารชนิดเดียวกันในสัปดาห์ที่ 2 และ 3 ภายหลังย้ายต้นกล้างแปลงในฤดูฝน พ.ศ. 2548

เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ C ฉีดพ่นฮอร์โมนชนิด Auxins จำนวน 3 ครั้งให้กับพืชในช่วงสัปดาห์ที่ 3-5 ภายหลังย้ายต้นกล้างแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 แต่ฉีดพ่นเพียง 2 ครั้งในช่วงสัปดาห์ที่ 2-3 ภายหลังย้ายต้นกล้างแปลงในฤดูฝน พ.ศ. 2548 เกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ D ฉีดพ่นฮอร์โมนชนิด Auxins ให้กับพืชในสัปดาห์ที่ 5 ภายหลังย้ายต้นกล้างแปลงในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 สำหรับเกษตรกรอาสาสมัครในพื้นที่ E นั้นฉีดพ่นฮอร์โมนชนิด Auxins ให้กับแตงกวาเฉพาะฤดูฝน พ.ศ. 2548 โดยฉีดพ่นในช่วงสัปดาห์ที่ 2 และ 3 ภายหลังย้ายต้นกล้างแปลง

5.3.2 โรคที่เกิดกับพริกชี้ฟ้า

ในช่วงฤดูหนาว พ.ศ. 2547 พบโรคสองชนิดปรากฏกับพริกชี้ฟ้าในพื้นที่ C ทั้งสองกรรมวิธี โรคชนิดแรกคือโรคใบด่างที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อไวรัส TYLCV (จากผลการตรวจสอบด้วยเทคนิค PCR) และโรคอีกชนิดหนึ่งคือโรคเหี่ยวเฉาที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Ralstonia solanacearum* อย่างไรก็ตามพบว่าโรคใบด่างเป็นโรคหลักและมีเปอร์เซ็นต์การเกิดโรคมากกว่าโรคเหี่ยวเฉา อาการใบด่างเริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกบนใบอ่อนของพริกชี้ฟ้าบางต้น ภายหลังย้ายต้นกล้างแปลงแล้ว 5 สัปดาห์ จากนั้นต้นพืชที่อ่อนแอมีการติดเชื้อทั่วทั้งต้นพืช สำหรับต้นพริกชี้ฟ้าบางต้นที่อ่อนแอต่อการเข้าทำลายของเชื้อสาเหตุโรคเหี่ยวเฉานั้นใบพืชบางส่วนเริ่มแสดงอาการเหี่ยวทันทีก่อนช่วงระยะติดดอก ต่อมาต้นพืชที่อ่อนแอแสดงอาการเหี่ยวทั่วทั้งต้นพืชและตายในช่วงระยะติดผล (ภาพที่ 8 และ 9) เนื้อเยื่อลำเลียงของลำต้นพืชที่ติดเชื้อโรคเหี่ยวเฉาเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล เมื่อตัดลำต้นพืชที่ติดเชื้อแล้วจุ่มลงในน้ำใสๆที่บรรจุในบีกเกอร์จะพบกลุ่มแบคทีเรียสีขาวของเชื้อสาเหตุโรคไหลออกมาเป็นทางยาวจากบริเวณเนื้อเยื่อลำเลียงที่ติดเชื้อ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนต้นที่เป็นโรคทั้งสองชนิดมีเพิ่มขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป พริกชี้ฟ้าที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีเปอร์เซ็นต์ของจำนวนต้นที่เป็นโรคใบด่างน้อยกว่าประมาณ 40% ภายหลังย้ายต้นกล้างแปลงแล้ว 11 สัปดาห์เมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุม ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์ของจำนวนต้นที่เป็นโรคเหี่ยวเฉาทั้งสองกรรมวิธีมีค่าใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ผลผลิตรวมพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีมากกว่าประมาณ 26% เมื่อเปรียบเทียบกับพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุม (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มของผลผลิตพริกชี้ฟ้า และต่อการต้านทานโรคที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ *Tomato yellow leaf curl virus* เชื้อ *Ralstonia solanacearum* และเชื้อ *Sclerotium rolfsii* ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรในพื้นที่ C พื้นที่ D และพื้นที่ E แล้ว 11 สัปดาห์ ในช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2548)

กรรมวิธี ^a	ค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์จำนวนต้นที่เป็นโรค				ผลผลิตรวม ^x พื้นที่ C (กก)	ผลผลิตรวม พื้นที่ D (กก)	Total fruit yield at field E (Kg)
	พื้นที่ C'	พื้นที่ ^c	พื้นที่ E'	ใบต่าง เหี่ยวเหี่ยว ^v			
	ใบต่าง ^u	เหี่ยวเหี่ยว ^v	ใบต่าง โคนเน่า ^w				
กรรมวิธีควบคุม	78.63±2.12 ^y	2.72±0.40	96.90±1.96	77.35±5.48	378.7	26.0	234.7
PGPR mixtures	46.88±4.10 ^{**}	2.03±0.29	66.86±9.33 [*]	42.84±4.31 ^{**}	510.5	89.0	299.1

^aรูปแบบการทดลองคือ randomized of treatments. PGPR mixtures คือเชื้อ *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับเชื้อ *Bacillus pumilus* สายพันธุ์ IN937b พื้นที่ C และพื้นที่ D อยู่ใต้บาบวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนพื้นที่ E อยู่ใต้บาบวัดท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จ.พิษณุโลก

^bกรรมวิธีควบคุมมีแปลงทดลองจำนวน 11 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 20 ม.), แต่ละแปลงมีต้นพืช 40 ต้น กรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 7 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 32 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืช 63 ต้น

^cกรรมวิธีควบคุมและกรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 5 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 29 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืช 58 ต้น

^dกรรมวิธีควบคุมมีแปลงทดลองจำนวน 4 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 45 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืช 90 ต้น กรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 5 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 36 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืช 72 ต้น

^eโรคใบด่างเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อไวรัสชนิด *Tomato yellow leaf curl virus*

^fโรคเหี่ยวเหี่ยวเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อแบคทีเรีย *Ralstonia solanacearum*

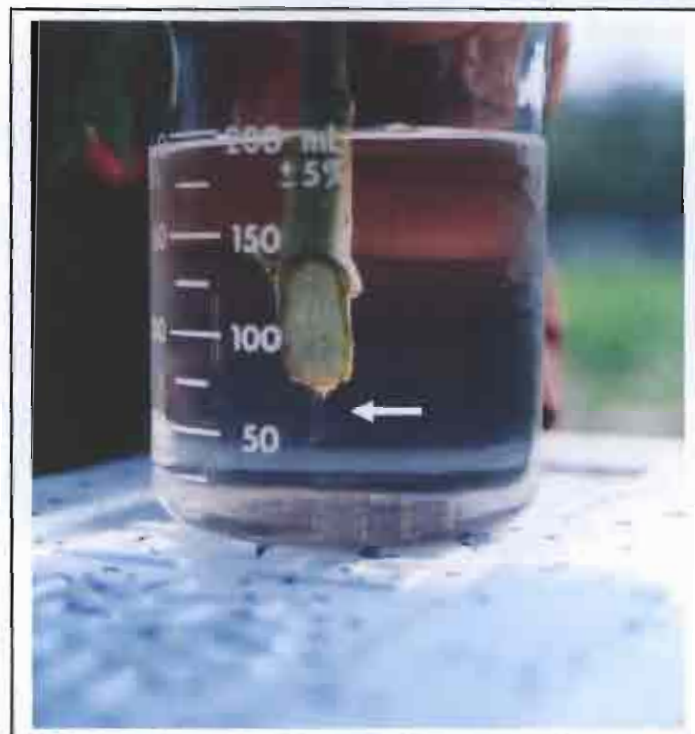
^gโรคโคนเน่าเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Sclerotium rolfsii*.

^xผลผลิตรวมของพริกชี้ฟ้าเก็บสะสมจากเริ่มเก็บเกี่ยวจนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูการปลูกซึ่งไม่สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทางสถิติระหว่างกรรมวิธีทั้งสองได้เนื่องจากการเก็บแต่ละครั้งนั้นเกษตรกรนำผลผลิตแต่ละแปลงมารวมกัน

^yตัวเลขที่อยู่หลังสัญลักษณ์ ± แสดงค่า standard error mean

^{*}และ ^{**}ระบุความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกรรมวิธี PGPR mixtures เปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุมที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ 99% ตามลำดับโดยใช้ Independent Samples t-Test.

ภาพที่ 8 ต้นพริกชี้ฟ้าแสดงอาการเหี่ยวเฉาในช่วงระยะติดดอก (ภาพบน) และกลุ่มแบคทีเรียสี
ขาวของเชื้อสาเหตุโรคไหลออกมาเป็นทางยาว (ลูกศรชี้) จากบริเวณเนื้อเยื่อลำเลียงที่ติดเชื้อ
(ภาพล่าง)

ภาพที่ 9 พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุมที่แสดงอาการเหี่ยวตายเป็นจำนวนมากในช่วงระยะที่พืชกำลังติดผล (ภาพบน) เปรียบเทียบกับพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับ สายพันธุ์ IN937b (ภาพล่าง)

สำหรับในพื้นที่ D นั้นพบว่าโรคเหี่ยวเหี่ยวเป็นโรคเพียงชนิดเดียวที่ปรากฏกับพริกชี้ฟ้าทั้งสองกรรมวิธี อาการเหี่ยวเหี่ยวเริ่มปรากฏกับใบพริกชี้ฟ้าบางส่วนของต้นในช่วงที่พืชกำลังติดผล ต้นพริกชี้ฟ้าทั้งต้นในกรรมวิธีควบคุมที่อ่อนแอต่อเชื้อสาเหตุโรคแสดงอาการเหี่ยวทั่วทั้งต้นพืชภายในระยะเวลาอันรวดเร็วและตายในช่วงระยะเวลาเก็บเกี่ยว ช่วงปลายฤดูการปลูกพบว่าต้นพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุมเกือบทุกต้นติดเชื้อโรคเหี่ยวเหี่ยวและตายในที่สุด ส่วนพริกชี้ฟ้าที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures นั้นมีจำนวนต้นที่ติดโรคเหี่ยวเหี่ยวเล็กน้อยในช่วงกลางของฤดูการปลูกแต่มีจำนวนต้นที่ติดเชื้อเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปลายของฤดูการปลูก ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 11 สัปดาห์พบว่า พริกชี้ฟ้าที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์ของจำนวนต้นที่ติดโรคเหี่ยวเหี่ยวน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญประมาณ 31% เมื่อเปรียบเทียบกับพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุม อีกทั้งผลผลิตรวมของพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีมากกว่าพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุมประมาณ 70% (ตารางที่ 5)

โรคที่สำคัญซึ่งเกิดในพื้นที่ E คือโรคใบด่าง โรคดังกล่าวปรากฏบนใบอ่อนพริกชี้ฟ้าบางต้นภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงแล้ว 1 เดือน จากผลการตรวจสอบโดยเทคนิค PCR พบว่าอาการใบด่างพริกชี้ฟ้าเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ TYLCV สำหรับโรคโคนเน่าที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* (ภาพที่ 11) นั้นเป็นโรครองลงมาจากรโรคใบด่างซึ่งพบกับพริกชี้ฟ้าทั้งสองกรรมวิธี พืชที่เป็นโรคจะแสดงอาการเหี่ยวเหลืองและตายในที่สุด นอกจากนี้สามารถสังเกตเห็นเม็ด sclerotia สีน้ำตาลและกลุ่มเส้นใยสีขาวของเชื้อราล้อมรอบโคนต้นของพริกชี้ฟ้าที่ติดเชื้อ โดยทั่วไปแล้วพริกชี้ฟ้าที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures ด้านทานต่อการเกิดโรคทั้งสองชนิดได้อย่างมีนัยสำคัญตลอดฤดูการปลูกโดยมีเปอร์เซ็นต์ของจำนวนต้นที่เป็นโรคใบด่าง และโรคโคนเน่าน้อยกว่าประมาณ 55% และ 58% ตามลำดับเมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุม นอกจากนี้พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีผลผลิตรวมมากกว่าพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุมประมาณ 20% (ตารางที่ 5)

สำหรับผลการทดลองในฤดูฝน พ.ศ. 2548 พบว่าโรคชนิดเดียวกันเริ่มปรากฏกับพริกชี้ฟ้าในระยะเวลาใกล้เคียงกันภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรรม จำนวนโรคใบด่างที่ปรากฏในพื้นที่ C เพิ่มขึ้นอย่างช้าๆจนกระทั่งเสร็จสิ้นการทดลอง ในฤดูการนี้พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุมมีค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์จำนวนต้นที่เป็นโรคเหี่ยวเหี่ยวมากกว่าในฤดูการที่ผ่านมา อีกทั้งต้นพริกชี้ฟ้าทั้งสองกรรมวิธีมีการเจริญเติบโตที่ช้ากว่าในฤดูการที่แล้ว พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์ของจำนวนต้นที่เป็นโรคใบด่างและโรคเหี่ยวเหี่ยวน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญตลอดฤดูการปลูกเมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุม นอกจากนี้ยังมีผลผลิตที่มากกว่าพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุมประมาณ 30% (ตารางที่ 6)

พริกชี้ฟ้าในพื้นที่ E มีจำนวนต้นที่เป็นโรคใบด่างเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงปลูก ในขณะที่จำนวนต้นที่เป็นโรคโคนเน่าเกิดขึ้นช้ากว่าและน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับฤดูการที่แล้ว พบว่าพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์ของจำนวนต้นที่ติดเชื้อทั้งสองชนิดน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ และมีผลผลิตรวมมากกว่าประมาณ 11%

เมื่อเปรียบเทียบกับพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีควบคุม (ตารางที่ 6) พบเพลี้ยอ่อนและแมลงหริ่งขาว
ประปรายบริเวณแปลงปลูก

5.3.3 โรคพืชที่เกิดกับแตงกวา

จากผลการทดลองในฤดูหนาว พ.ศ. 2547 พบว่าโรคราน้ำค้างเป็นโรคหลักที่สำคัญของ
แตงกวาทั้งสามพื้นที่ โรคนี้เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Pseudoperonospora cubensis*
ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรประมาณ 3 สัปดาห์ พบอาการจุดสีเหลืองซีดมีขนาดไม่
แน่นอนปรากฏบริเวณผิวใบพืชที่อยู่ส่วนล่างของลำต้นแตงกวา (ภาพที่ 12) สามารถสังเกต
อาการของโรคนี้ได้ง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเช้าตรู่จะพบกลุ่มของก้านชูสปอร์ของเชื้อราเป็น
จุดๆบริเวณด้านใต้ใบพืช ในพืชที่อ่อนแอแล้วโรคราน้ำค้างจะแพร่กระจายจากใบด้านล่างของลำ
ต้นขึ้นมายังใบที่อยู่ด้านบนของลำต้นอย่างรวดเร็ว ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรแล้ว 5
สัปดาห์พบว่า แตงกวาที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures ทั้งสามพื้นที่มีค่าเฉลี่ยความรุนแรงของ
โรคราน้ำค้างน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับแตงกวาในกรรมวิธีควบคุม แตงกวาที่
ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures ในพื้นที่ C และ D ยังคงมีค่าเฉลี่ยความรุนแรงของโรคราน้ำค้าง
น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเวลาผ่านไปอีก 2 สัปดาห์ (ภาพที่ 13) ส่วนใหญ่แล้วแตงกวาใน
กรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีผลผลิตรวมมากกว่าแตงกวาในกรรมวิธีควบคุมยกเว้น
แตงกวาในพื้นที่ D (ตารางที่ 7) สำหรับผลการทดลองในฤดูฝน พ.ศ. 2548 นั้นพบว่า PGPR
mixtures มีประสิทธิภาพในการกระตุ้นแตงกวาด้านทานโรคราน้ำค้างเช่นเดียวกับที่ปรากฏใน
ฤดูกาลที่แล้ว และแตงกวาในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures นั้นมีผลผลิตรวมมากกว่า
แตงกวาในกรรมวิธีควบคุม (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 6 ผลของ PGPR mixtures ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มของผลผลิตพริกชี้ฟ้าและต่อการต้านทานโรคที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ *Tomato yellow leaf curl virus* เชื้อ *Ralstonia solanacearum* และเชื้อ *Sclerotium rolfsii* ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรในพื้นที่ C พื้นที่ D และพื้นที่ E แล้ว 11 สัปดาห์ ในช่วงฤดูหนาว (เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน 2548)

กรรมวิธี ^๑	ค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์จำนวนต้นที่เป็นโรค				ผลผลิตรวม ^๗	
	พื้นที่ C ^๒		พื้นที่ E ^๓		พื้นที่ C	พื้นที่ E
	ใบด่าง ^๔	เหี่ยวเฉียว ^๕	ใบด่าง	โคนเน่า ^๖	(กก)	(กก)
กรรมวิธีควบคุม	34.68±1.59 ^x	9.06±1.41	90.70±2.76	7.14±0.58	80.5	172.1
PGPR mixtures	29.37±1.75 [*]	2.50±1.25 ^{**}	80.75±2.49 [*]	3.90±0.67 [*]	115.2	194.0

^๑รูปแบบการทดลองคือ randomized of treatments. PGPR mixtures คือเชื้อ *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับเชื้อ *Bacillus pumilus* สายพันธุ์ IN937b พื้นที่ C อยู่ที่ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนพื้นที่ E อยู่ที่ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จ.พิษณุโลก

^๒กรรมวิธีควบคุมและกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 8 แปลง (กว้าง 1 ม.ยาว 20 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 40 ต้น

^๓กรรมวิธีควบคุมและกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 4 แปลง (กว้าง 1 ม.ยาว 35 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 70 ต้น

^๔โรคใบด่างเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อไวรัสชนิด *Tomato yellow leaf curl virus* Mosaic disease is caused by *Tomato yellow leaf curl virus*

^๕โรคเหี่ยวเฉียวเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อแบคทีเรีย *Ralstonia solanacearum*

^๖โรคโคนเน่าเกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Sclerotium rolfsii*.

^๗ผลผลิตรวมของพริกชี้ฟ้าเก็บสะสมจากเริ่มเก็บเกี่ยวจนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูกาลปลูกซึ่งไม่สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทางสถิติระหว่างกรรมวิธีทั้งสองได้เนื่องจากเก็บแต่ละครั้งในเกษตรกรรำนำผลผลิตแต่ละแปลงมารวมกัน

^xตัวเลขที่อยู่หลังสัญลักษณ์ ± แสดงค่า standard error mean

^{*} และ ^{**}ระดับความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกรรมวิธี PGPR mixtures เปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุมที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ 99% ตามลำดับ โดยใช้ Independent Samples t-Test.

ตารางที่ 7 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มของผลผลิตแตงกวาและต่อการต้านทานโรคที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Pseudoperonospora cubensis* ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรรมในพื้นที่ C พื้นที่ D และพื้นที่ E ในช่วง 5 และ 7 สัปดาห์ของการทดลองในฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2548).

กรรมวิธี ^a	พื้นที่ C ^b			พื้นที่ D ^c			พื้นที่ E ^d		
	ค่าเฉลี่ยความรุนแรงโรคราน้ำค้าง ^e			ค่าเฉลี่ยความรุนแรงโรคราน้ำค้าง			ค่าเฉลี่ยความรุนแรงโรคราน้ำค้าง		
	5 WAT ^h	7 WAT	รวม (กก) ^f	5 WAT	7 WAT	รวม (กก)	5 WAT	7 WAT	รวม (กก)
กรรมวิธีควบคุม	20.0±2.13 ^g	60.42±3.71	913.5	35.00±6.12	75.00±0.00	249.9	43.75±6.25	50.00±10.21	243.0
PGPR mixtures	10.0±0.00**	37.50±4.72**	1,013.8	19.00±3.67*	55.00±5.00**	231.3	13.00±3.00**	35.00±6.12	265.0

^aรูปแบบการทดลองคือ randomized of treatments. PGPR mixtures คือเชื้อ *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับเชื้อ *Bacillus pumilus* สายพันธุ์ IN937b พื้นที่ C และพื้นที่ D อยู่ใต้ผ้าบลูว๊อค หัก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนพื้นที่ E อยู่ใต้ป่าสนทำไฟ อำเภอเมือง จ.พิษณุโลก ^bกรรมวิธีควบคุมมีแปลงทดลองจำนวน 12 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 20 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 40 กรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 8 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 30 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 60 ต้น กรรมวิธีควบคุมและกรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 5 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 29 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 58 ต้น ^cกรรมวิธีควบคุมมีแปลงทดลองจำนวน 4 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 45 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 90 ต้น กรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลอง 5 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 36 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 72 ต้น ^dความรุนแรงของโรคราน้ำค้างแบ่งออกเป็น 6 สเกล ดังนี้ 0=ไม่เกิดโรค; 1=เกิดโรค 10% ของต้นพืชในแปลงทดลอง; 2=เกิดโรค 25% ของต้นพืชในแปลงทดลอง; 3=เกิดโรค 50% ของต้นพืชในแปลงทดลอง; 4=เกิดโรค 75% ของต้นพืชในแปลงทดลอง; 5=ต้นพืชแสดงอาการโรคราน้ำค้าง 100% ทว่าทั้งต้นพืชตลอดแปลงทดลอง บันทึกความรุนแรงของโรค 1 ครั้งโดยเดินสังเกตอาการของโรคตลอดแนวของแปลงทดลอง ^eผลโดยรวมของแตงกวาเก็บเกี่ยวจากเริ่มเก็บเกี่ยวจนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูกาลปลูกซึ่งไม่สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทางสถิติระหว่างกรรมวิธีทั้งสองได้เนื่องจากมีการเก็บแต่ละครั้งนั้นเกษตรกรนำผลผลิตแต่ละแปลงมาวางกัน ^fตัวเลขที่อยู่หลังสัญลักษณ์ ± แสดงค่า standard error mean ^gWAT คือสัปดาห์หลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรรม และ **ระบุความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกรรมวิธี PGPR mixtures เปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุมที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ 99% ตามลำดับ โดยใช้ Independent Samples t-Test

ตารางที่ 8 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มของผลผลิตแตงกวาและต่อการต้านทานโรคที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Pseudoperonospora cubensis* ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกรในพื้นที่ C และพื้นที่ E ในช่วง 5 และ 7 สัปดาห์ของการทดลองในฤดูฝน (เดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน 2548).

Treatment ^a	Field C ^b		Field E ^c	
	ค่าเฉลี่ยความรุนแรงโรคราน้ำค้าง ^d		ค่าเฉลี่ยความรุนแรงโรคราน้ำค้าง	
	5 WAT ^e	7 WAT	5 WAT	7 WAT
กรรมวิธีควบคุม	55.00±1.83 ^g	80.63±1.67	34.53±2.56	67.0±2.08
PGPR mixtures	32.50±1.83 ^{**}	70.00±1.83 ^{**}	17.50±2.52 ^{**}	62.5±2.25
				458.6

^aรูปแบบการทดลองคือ randomized of treatments. PGPR mixtures คือเชื้อ *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับเชื้อ *Bacillus pumilus* สายพันธุ์ IN937b พื้นที่ C อยู่ที่ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ส่วนพื้นที่ E อยู่ที่ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จ.พิษณุโลก

^bกรรมวิธีควบคุมและกรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 8 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 20 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 40 ต้น

^cกรรมวิธีควบคุมและกรรมวิธี PGPR mixtures มีแปลงทดลองจำนวน 4 แปลง (กว้าง 1 ม. ยาว 35 ม.) แต่ละแปลงมีต้นพืชจำนวน 70 ต้น

^dบันทึกความรุนแรงของโรคราน้ำค้างในพื้นที่ C และพื้นที่ E จำนวน 5 ครั้ง และ 8 ครั้ง ตามลำดับ ตลอดความยาวของแปลง

^eผลผลิตรวมของแตงกวาเริ่มเก็บเกี่ยวจนกระทั่งเสร็จสิ้นฤดูกาลปลูกซึ่งไม่สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างทางสถิติระหว่างกรรมวิธีทั้งสองได้เนื่องจากการเก็บแต่ละครั้งนั้นเกษตรกรนำผลผลิตแต่ละแปลงมารวมกัน

^fWAT คือสัปดาห์ภายหลังย้ายต้นกล้าลงแปลงเกษตรกร

^gตัวเลขที่อยู่หลังสัญลักษณ์ ± แสดงค่า standard error mean

^{**} ระบุความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกรรมวิธี PGPR mixtures เปรียบเทียบกับกรรมวิธีควบคุมที่ระดับความเชื่อมั่น 99% โดยใช้ Independent Samples t-Test

ภาพที่ 11 พริกชี้ฟ้าแสดงอาการเหี่ยวเหลืองที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* (ภาพบน) และเส้นใยของเชื้อรา ร่วมกับเม็ด sclerotia บริเวณโคนต้นของพริกชี้ฟ้าที่เป็นโรค (ภาพล่าง)

ภาพที่ 12 ลักษณะอาการราน้ำค้างบนใบแตงกวาที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา
Pseudoperonospora cubensis

ภาพที่ 13 อาการราน้ำค้างบนใบแตงกวากรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (ภาพซ้าย)
เปรียบเทียบกับอาการโรคราน้ำค้างบนใบแตงกวาในกรรมควบคุม (ภาพขวา)

ระดับความรุนแรงของราน้ำค้าง

5.4 ความรู้และความตระหนักของเกษตรกรที่มีต่อการใช้ PGPR เป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมโรคพืช

5.4.1 ผู้เข้าร่วมอบรมสัมมนา

พบว่า เกษตรกรที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 32 คน เป็นชาย 9 คน (ร้อยละ 28.1) เป็นหญิง 23 คน (ร้อยละ 71.9) อายุเฉลี่ย 44 ปี (น้อยที่สุด 23 ปี และมากที่สุด 70 ปี) ครึ่งหนึ่งของเกษตรกรที่เข้าร่วมการอบรมสัมมนาจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่า ประมาณ 1 ใน 3 ของผู้เข้าร่วมอบรมสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือสูงกว่า ดังแสดงในตารางที่ 9 และภาพที่ 14

ตารางที่ 9 ลักษณะประชากรของเกษตรกรผู้เข้าร่วมสัมมนา (ที่ตอบแบบสอบถาม)

ลักษณะทางประชากร	
เพศ, ร้อยละ (n)	
ชาย	28.1 (9)
หญิง	71.9 (23)
อายุเฉลี่ย (พิสัย)	
44.32 (23-70)	
การศึกษา, ร้อยละ (n)	
ต่ำกว่าชั้น ป.4	3.1 (1)
ป.4 หรือเทียบเท่า	50.0 (16)
ป.6 หรือเทียบเท่า	12.5 (4)
ม.3 หรือเทียบเท่า	18.8 (6)
ม.6 หรือเทียบเท่า	15.6 (5)

5.4.2 ผลของการอบรมที่มีต่อความรู้และความตระหนักของเกษตรกร

การวัดความรู้ของเกษตรกรทำโดยใช้แบบสอบถามที่มีคำถาม 10 ข้อ ผลของความรู้ของเกษตรกรก่อนอบรม หลังการอบรมทันที 1 เดือนภายหลังการอบรม 3 เดือนภายหลังการอบรม และ 6 เดือนภายหลังการอบรมแสดงไว้ในตารางที่ 10 และภาพที่ 15

ผู้วิจัย คณาจารย์และทีมงานที่ช่วยดำเนินการอบรมสัมมนา
ฟิจิพีอาร์

ทีมงานช่วยกันสัมภาษณ์เกษตรกรก่อนการอบรมสัมมนา

การบรรยายเกี่ยวกับฟิจิพีอาร์ให้แก่เกษตรกรที่เข้ารับการอบรม
ภายหลังการสัมภาษณ์

การศึกษาดูงานที่แปลงทดลอง PGPR ของคณะเกษตรศาสตร์ฯ
มหาวิทยาลัยนเรศวร

ทีมงานช่วยกันสัมภาษณ์เกษตรกร ภายหลังการอบรม

ภาพหมู่ของเกษตรกร ผู้วิจัย และผู้บริหารของคณะเกษตรศาสตร์ฯ
มหาวิทยาลัยนเรศวรภายหลังการอบรมสัมมนา

ภาพที่ 14 ภาพกิจกรรมของการอบรมสัมมนา PGPR

ภาพที่ 15 กิจกรรมการสัมภาษณ์เกษตรกรภายหลังจากอบรม 1 เดือน 3 เดือน และ 6 เดือน ตามลำดับ

ตารางที่ 10 ความรู้ของผู้เข้าร่วมอบรมที่มีต่อการจัดการศัตรูพืชและการควบคุมทางชีวภาพ ก่อนการอบรม หลังการอบรมทันที หลังการอบรม 1 เดือน 3 เดือน และ 6 เดือนตามลำดับ

คำถาม	จำนวน (ร้อยละ) ของผู้ที่ตอบคำถามถูกต้อง				
	ก่อนอบรม (n=32)	หลังอบรมทันที (n=32)	หลังอบรม 1 เดือน (n=14)	หลังอบรม 3 เดือน (n=10)	หลังอบรม 6 เดือน (n=12)
1. การเก็บเกี่ยวผลผลิต การเกษตร ควรทำหลังการ ฉีดพ่นสารเคมีนานเท่าไรจึง จะปลอดภัย	20 (62.5)	27 (84.4) ^{a,*}	9 (64.3)	1 (10.0) ^{c,*}	10 (83.3)
2. เชื้อรา แบคทีเรีย และ ไวรัส บางชนิดที่มีอยู่ในดิน ตามธรรมชาติ เป็นสาเหตุทำ ให้เกิดโรคพืชได้ จริงหรือไม่	23 (71.9)	24 (75.0)	13 (92.9)	9 (90.0)	11 (91.7)
3. พืชสามารถสร้าง ภูมิคุ้มกันป้องกันโรคได้ เหมือนคน	10 (31.3)	16 (50.0) ^{a,*}	6 (42.9)	4 (40.0)	5 (41.7)
4. การควบคุมโรคพืชทาง ชีวภาพ คืออะไร	11 (34.4)	17 (53.1) ^{a,*}	2 (14.3) ^{c,*}	3 (30.0)	4 (33.3)
5. เชื้อรา แบคทีเรีย และ ไวรัส บางชนิดที่มีอยู่ในดิน ตามธรรมชาติ มีประโยชน์ หรือไม่	13 (40.6)	26 (81.3) ^{a,**}	10 (71.4)	5 (50.0)	12 (100.0) ^{c,*}
6. นอกจากการใช้สารเคมี ในการป้องกันและกำจัดโรค พืชแล้ว ยังมีวิธีการอื่นอีก หรือไม่	24 (75.0)	28 (87.5)	12 (85.7)	7 (70.0)	10 (83.3)
7. พืชฟิอาร์ (PGPR) คือ อะไร	1 (3.1)	27 (84.4) ^{a,**}	11 (78.6)	7 (70.0)	10 (83.3)
8. พืชฟิอาร์ (PGPR) มี ประโยชน์อย่างไร	5 (15.6)	27 (84.4) ^{a,**}	13 (92.9)	9 (90.0)	11 (91.7)
9. พืชฟิอาร์ (PGPR) <u>ไม่</u> มี ประโยชน์ต่อพืชด้านใด	5 (15.6)	25 (78.1) ^{a,**}	11 (78.6)	9 (90.0)	9 (75.0)
10. พืชฟิอาร์ (PGPR) มี วิธีการใช้อย่างไร	4 (12.5)	30 (93.8) ^{a,**}	14 (100.0)	9 (90.0)	10 (83.3)
คะแนนรวม±SD	3.63±1.98	7.72±1.84 ^{b,**}	7.21±1.80	6.22±2.28	7.67±2.39

^a ใช้ Wilcoxon Signed Ranks ทดสอบเปรียบเทียบกับก่อนอบรม ^b ใช้ Paired Samples t Test เปรียบเทียบกับก่อนอบรม

^{*} ใช้ Wilcoxon Signed Ranks ทดสอบเปรียบเทียบหลังการอบรมทันที ^{*} P<0.05

ตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่าก่อนการอบรมนั้นผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่ตอบคำถามข้อ 1 2 และ 6 ถูกต้องประมาณ 60-75% ในขณะที่ผู้เข้าร่วมอบรมตอบคำถามข้อ 3 4 และ 5 ถูกต้องประมาณ 30-40% มีส่วนน้อยที่สามารถตอบคำถามข้อ 7 8 9 และ 10 ได้อย่างถูกต้องซึ่งคำถามดังกล่าวเป็นคำถามที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับเทคนิคที่ใช้กับ ภายหลังการอบรมทันทีพบว่าผู้เข้าร่วมอบรมมากกว่า 75% ตอบคำถามถูกต้องทุกข้อ ยกเว้นคำถามข้อ 3 และ 4 ซึ่งเป็นคำถามความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับเชื้อสาเหตุโรคและการควบคุมโรคพิษโดยชีววิธี มีผู้เข้าร่วมอบรมเพียง 50% ที่ตอบคำถามทั้งสองข้อได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามผลการตอบคำถามที่ถูกต้องในข้อ 3 และ 4 ภายหลังการอบรมทันทีนั้นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบผลการตอบคำถามก่อนการอบรม (คำถามข้อที่ 3 หลังการอบรมตอบถูก 50% เปรียบเทียบกับก่อนการอบรมตอบถูกเพียง 31.3% คำถามข้อที่ 4 หลังการอบรมตอบถูก 53.1% เปรียบเทียบกับก่อนการอบรมตอบถูกเพียง 34.4%) โดยภาพรวมแล้วพบว่าคะแนนความรู้ทั้งหมดเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ($P < 0.001$) ภายหลังการอบรมทันที และระดับความรู้ก็ยังยั่งยืนนานภายหลังการอบรมไปแล้วประมาณ 6 เดือน

ตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่าก่อนการอบรมนั้นผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่มีความรู้สึกในแง่ดีต่อการใช้สารกำจัดศัตรูพืช ยกตัวอย่างเช่น ผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 34% เห็นด้วยว่าการใช้สารกำจัดศัตรูพืชไม่มีอันตรายต่อเกษตรกรที่ใช้สารดังกล่าว แม้ว่าผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่ (97%) ทราบดีว่าสารกำจัดศัตรูพืชที่ใช้นั้นสามารถตกค้างในสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่ประมาณ 50% เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมสามารถทำลายหรือกำจัดสารเคมีที่ตกค้างอยู่ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 25% เข้าใจว่าผู้บริโภคสามารถรับประทานพืชผักที่มีการใช้สารเคมีได้อย่างปลอดภัย และผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 44% เชื่อว่าสารกำจัดศัตรูพืชมีประสิทธิภาพในการกำจัดแมลง ผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 75% คิดว่าปัจจุบันนี้เขาเหล่านั้นมีวิธีการจัดการศัตรูพืชที่ให้ผลดีอยู่แล้ว และประมาณ 60% ตอบว่าการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและโรคพืชเป็นวิธีการที่ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุน ผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 34% เห็นด้วยว่าควรมีวิธีควบคุมศัตรูพืชและโรคพืชแบบอื่นมาทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการอบรมนี้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความตระหนักของผู้เข้าร่วมอบรมได้อย่างมีนัยสำคัญ ยกเว้นคำถามในข้อที่ 7 ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับ “สิ่งแวดล้อมสามารถทำลายหรือกำจัดสารเคมีที่ตกค้างอยู่ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว” นั้น พบว่าภายหลังการอบรมทันทีผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับคำถามดังกล่าวซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการอบรม (หลังการอบรมเห็นด้วยเพียง 18.7% ก่อนการอบรมเห็นด้วย 50%; $P \leq 0.05$) เมื่อติดตามผลความตระหนักจนกระทั่ง 6 เดือนภายหลังการอบรมไปแล้วพบว่าระดับความตระหนักดังกล่าวยังคงเหมือนเดิมเช่นเดียวกับที่พบก่อนการอบรม

ตารางที่ 11 ความตระหนักของผู้เข้าร่วมอบรมที่มีต่อการจัดการศัตรูพืชและวิธีการควบคุมโดยชีวภาพ ก่อนการอบรม ภายหลังการอบรมทันที ภายหลังการอบรม 1 เดือน 3 เดือน และ 6 เดือน ตามลำดับ

คำถาม	จำนวน (ร้อยละ) ของผู้ที่เห็นด้วย หรือเห็นด้วยอย่างยิ่ง				
	ก่อนการอบรม (n=32)	ภายหลังการ อบรมทันที (n=32)	ภายหลัง การอบรม 1 เดือน(n=14)	ภายหลังการ อบรม 3 เดือน (n=10)	ภายหลังการ อบรม 6 เดือน (n=12)
1. การใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืชและโรคพืช <u>ไม่มีอันตรายใดๆ</u> ต่อผู้สัมผัส หรือ เกษตรกร	11 (34.4)	7 (21.9)	3 (21.4)	8 (80.0)	4 (33.3)
2. ควรมีวิธีควบคุมศัตรูพืชและโรคพืชแบบอื่นมาทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	27 (84.4)	25 (78.1)	12 (85.7)	8 (80.0)	12 (100.0)
3. สารเคมีที่เกษตรกรใช้กำจัดศัตรูพืชและโรคพืช จะตกค้างอยู่ในดินและสิ่งแวดล้อม	31 (96.9)	28 (87.6)	12 (85.7)	10 (100.0)	12 (100.0)
4. ท่านสามารถควบคุมศัตรูพืชและโรคพืชได้แน่นอนเมื่อใช้สารเคมี.	14 (43.7)	16 (50.0)	7 (50.0)	5 (50.0)	7 (58.3)
5. การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและโรคพืช เป็นวิธีการที่ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุน	19 (59.4)	20 (62.6)	9 (64.3)	6 (60.0)	8 (66.7)
6. ผู้บริโภคสามารถรับประทานพืชผักที่มีการใช้สารเคมีได้อย่างปลอดภัย	8 (25.0)	8 (25.1)	6 (42.9)	7 (70.0)	5 (41.7)
7. โดยธรรมชาติ ดินและสิ่งแวดล้อมสามารถกำจัดสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและโรคพืช ที่ตกค้างอยู่ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว	16 (50.0)	6 (18.7) ^a	6 (42.9)	4 (40.0)	6 (50.0)
8. ท่านมีวิธีการกำจัดและควบคุมศัตรูพืชและโรคพืชที่ได้ผลดีอยู่แล้ว	24 (75.0)	21 (65.7)	9 (64.3)	4 (40.0)	8 (66.7)
9. วิธีการใหม่ๆ <u>ไม่มีผล</u> ต่อการเปลี่ยนแปลงการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและโรคพืชของท่านที่ทำอยู่เดิม	11 (34.4)	8 (25.0)	6 (42.9)	3 (30.0)	1 (16.7)
10. โดยภาพรวม ท่านพอใจในการป้องกันกำจัดโรคพืชโดยใช้สารเคมีมากกว่าวิธีอื่นๆ	22 (68.8)	16 (50.0)	10 (71.4)	5 (50.0)	6 (50.0)

^a ใช้ Wilcoxon Signed Ranks ทดสอบเปรียบเทียบกับก่อนการอบรม

* $P < 0.01$

ผู้วิจัยได้นำคำถามจากตารางที่ 11 มาจัดกลุ่มและแบ่งความตระหนักของผู้เข้าร่วมอบรมที่มีต่อสารกำจัดศัตรูพืชออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ๆ ดังนี้ หัวข้อที่ 1 ความตระหนักเกี่ยวกับอันตรายของสารกำจัดศัตรูพืช หัวข้อที่ 2 ความตระหนักเกี่ยวกับความไม่คุ้มทุนในการใช้สารกำจัดศัตรูพืช และหัวข้อที่ 3 คือ ความตระหนักเกี่ยวกับทางเลือกใหม่ที่น่ามาทดแทนการใช้สารกำจัดศัตรูพืช (ตารางที่ 12) คะแนนที่มากขึ้นบ่งบอกถึงความตระหนักเกี่ยวกับหัวข้อยังกล่าวเพิ่มมากขึ้น ก่อนการอบรมพบว่าผู้เข้าร่วมอบรมมีความตระหนักในระดับปานกลางทุกหัวข้อนั้นหมายความว่าทุกคนมีการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อผ่านการอบรมทันทีพบว่าความตระหนักเกี่ยวกับอันตรายของสารกำจัดศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ($P<0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการอบรม อย่างไรก็ตามความตระหนักเกี่ยวกับความไม่คุ้มทุนและความตระหนักเกี่ยวกับทางเลือกใหม่ยังคงมีระดับเดียวกันภายหลังการอบรมไปแล้ว เมื่อติดตามผลของความตระหนักของทุกหัวข้อจนกระทั่งถึง 6 เดือนภายหลังการอบรม พบว่าความตระหนักส่วนใหญ่ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากผลที่ได้ภายหลังการอบรมทันที ยกเว้นความตระหนักเกี่ยวกับคุ้มไม่คุ้มทุนของสารกำจัดศัตรูพืชที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ($P<0.005$) ภายหลังการอบรมแล้ว 6 เดือน

ตารางที่ 12 หัวข้อหลักเกี่ยวกับความตระหนักต่างๆเกี่ยวกับสารกำจัดศัตรูพืชของผู้เข้าร่วมอบรม ในช่วงก่อนการอบรม ภายหลังการอบรมทันที หลังการอบรม 1 เดือน 3 เดือน และ 6 เดือน ตามลำดับ

หัวข้อความตระหนัก	คะแนนค่าเฉลี่ย $\pm$ standard deviation				
	ก่อนการอบรม (n=32)	หลังการอบรม ทันที (n=32)	หลังการอบรม 1 เดือน (n=14)	หลังการอบรม 3 เดือน (n=10)	หลังการอบรม 6เดือน (n=12)
1. ความตระหนักเกี่ยวกับอันตรายของสารกำจัดศัตรูพืช (1, 3r ^c , 6, 7)	11.93 $\pm$ 1.94	12.07 $\pm$ 1.87 ^a	11.43 $\pm$ 2.28	11.20 $\pm$ 2.90	11.42 $\pm$ 1.78
2. ความตระหนักเกี่ยวกับความไม่คุ้มทุนของการใช้สารกำจัดศัตรูพืช (4, 5)	4.87 $\pm$ 1.41	4.48 $\pm$ 1.40	4.79 $\pm$ 1.81	4.30 $\pm$ 1.70	2.50 $\pm$ 0.67 ^{b,**}
3. ความตระหนักเกี่ยวกับทางเลือกใหม่ที่ใช้ทดแทนสารกำจัดศัตรูพืช (2r ^c , 8, 9, 10)	10.00 $\pm$ 1.70	10.45 $\pm$ 1.99	10.08 $\pm$ 2.47	13.20 $\pm$ 3.94	11.08 $\pm$ 1.44

^a ใช้ Paired Samples t Test ทดสอบเปรียบเทียบกับก่อนการอบรม

^b ใช้ Paired Samples t Test เปรียบเทียบกับภายหลังการอบรมทันที

^c Reverted scale

* $P<0.05$

** $P<0.005$

5.5 ภูมิคุ้มกันพืชทางด้านชีวเคมีในแต่ pathosystem ที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานโรค

5.5.1 pathosystem ระหว่าง *Sclerotium rolfsii* และ มะเขือเทศ

5.5.1.1 โรคโคนเน่ากับมะเขือเทศ

ภายหลังการปลูกเชื้อ 1 วัน เส้นใยของเชื้อรา *S. rolfsii* เจริญเข้าชิดด้านข้างของลำต้นมะเขือเทศทุกต้น พบว่าเส้นใยเชื้อราเจริญอย่างรวดเร็วขึ้นไปยังลำต้นด้านบนของมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control ในขณะที่ลำต้นด้านข้างของมะเขือเทศในกรรมวิธีที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีเส้นใยของเชื้อราเจริญเข้ามาชิดแต่ยังไม่ได้แผ่ขยายไปยังบริเวณอื่นของลำต้น (ภาพที่ 16) ต่อมาเนื้อเยื่อของมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control ตรงบริเวณที่ติดกับเส้นใยของเชื้อรา มีลักษณะยุบตัวลึกเข้าไปยังบริเวณ cortex ของพืชภายหลังการปลูกเชื้อ 3 วัน บางต้นแสดงอาการเป็นคอคอดล้อมรอบลำต้น แต่ต้นมะเขือเทศในกรรมวิธีที่ถูกกระตุ้นด้วย PGPR นั้นแสดงอาการตายของเนื้อเยื่อบางส่วนและยุบเข้าไปยัง cortex ของพืชเล็กน้อย (ภาพที่ 17) มะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control ทั้งสองการทดลองแสดงอาการเหี่ยวประมาณ 58-66% ภายหลังปลูกเชื้อแล้ว 4 วัน และทุกต้นแสดงอาการเหี่ยวในอีก 2 วันต่อมา ในขณะที่มะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures แสดงอาการเหี่ยวเพียง 25-33% ภายหลังปลูกเชื้อแล้ว 4 วัน และมีจำนวนต้นที่แสดงอาการเหี่ยวเพิ่มเป็น 50-58% ภายหลังการปลูกเชื้อแล้ว 6 วัน จากผลการทดลอง พบว่ามะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ต้านทานต่อโรคโคนเน่าที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อรา *S. rolfsii* อย่างมีนัยสำคัญ 57% และ 42-50% ภายหลังการปลูกเชื้อ 5 วัน และ 6 วัน ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธีควบคุม (ภาพที่ 18 และ ตารางที่ 13)

ภาพที่ 16 เส้นใยของเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* เจริญเข้าชิดลำต้นมะเขือเทศในกรรมวิธีควบคุม (ภาพซ้าย) และต้นมะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (ภาพขวา) ภายหลังการปลูกเชื้อ 1 วัน

ภาพที่ 17 ลำต้นด้านล่างของมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control แสดงอาการยุบตัวของเนื้อเยื่อเป็นคอ คอดเข้าไปยังบริเวณชั้น cortex ของพืช (ภาพซ้าย) เปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ที่แสดงอาการตายของเนื้อเยื่อบางส่วนซึ่งลึกเข้าไปยังชั้น cortex เล็กน้อย (ภาพขวา) ภายหลังจาก ปลุกเชื้อ *Sclerotium rolfsii* 3 วัน

ภาพที่ 18 อาการเหี่ยวปรากฏเริ่มแรกบริเวณใบยอดของต้นมะเขือเทศภายหลังการปลูกเชื้อ *Sclerotium rolfsii* 4 วัน (ภาพซ้าย) ต้นที่อ่อนแอแสดงอาการเหี่ยวอย่างรวดเร็วทั่วทั้งต้นพืช (ต้นซ้ายมือของภาพด้านขวา) เปรียบเทียบกับต้นที่ต้านทานต่อการเข้าทำลายของเชื้อ *S. rolfsii* (ต้นด้านขวามือ) ภายหลังการปลูกเชื้อ 6 วัน

ตารางที่ 13 ประสิทธิภาพของเชื้อ PGPR mixtures ในการกระตุ้นมะเขือเทศต้านทานโรคโคนเน่าที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ *Sclerotium rolfsii* 5 วัน และ 6 วัน ตามลำดับ

กรรมวิธี ^๑	จำนวนต้นที่เหี่ยว			จำนวนต้นที่เหี่ยว		
	ภายหลังการปลูกเชื้อ 5 วัน ^๒			ภายหลังการปลูกเชื้อ 6 วัน		
	Exp#1	Exp# 2	ค่าเฉลี่ย ^๓	Exp#1	Exp# 2	ค่าเฉลี่ย
กรรมวิธี challenge control	10	9	9.5 a	12	12	12.0 a
IN937a+IN937b ^๔	5	4	4.5 b	6	7	6.5 b
กรรมวิธี non-challenge control	0	0	0.0 c	0	0	0.0 c
LSD _{0.01}			4.05			4.05

^๑รูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^๒สายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b=*B. subtilis*

^๓ปลูกเชื้อให้กับมะเขือเทศโดยนำชิ้นอาหารวุ้น PDA ขนาด 1.5 ซม.X 1.5 ซม. ที่มีเชื้อรา *S. rolfsii* อายุ 4-5 วัน ชิดกับลำต้นด้านล่างของพืช ต้นมะเขือเทศที่แสดงอาการเหี่ยวทั่วทั้งต้นนับเป็นต้นที่เป็นโรค

^๔เป็นค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นมะเขือเทศที่แสดงอาการเหี่ยวจากทั้งสองการทดลอง ซึ่งตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังตัวเลขแสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง โดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.01$

5.5.1.2 เอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานโรค

โดยธรรมชาติพบว่ามะเขือเทศในกรรมวิธี non-challenge control มีกิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase และ total SOD ในปริมาณระดับหนึ่งและเพิ่มขึ้นเล็กน้อยตามอายุของพืช ก่อนทำการปลูกเชื้อรา *S. rolfsii* ให้กับพืชมะเขือเทศพบว่ามะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (สายพันธุ์ IN937a ร่วมกับสายพันธุ์ IN937b) ส่วนใหญ่มีกิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase และ total superoxide dismutase (total SOD) มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control และ non-challenge control ทั้งสองการทดลอง ในขณะที่มะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control มีกิจกรรมของเอนไซม์ทั้งสองใกล้เคียงกับมะเขือเทศในกรรมวิธี non-challenge control

กิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase และ total SOD ของมะเขือเทศทั้งในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures และกรรมวิธี challenge control ส่วนใหญ่เพิ่มขึ้นภายหลังการปลูกเชื้อ *S. rolfsii* 12-48 ชั่วโมงตามลำดับ และกิจกรรมของเอนไซม์ทั้งสองชนิดมีในปริมาณที่มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธี non-challenge control โดยทั่วไปแล้ว มะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีกิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase มากกว่ามะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control อย่างมีนัยสำคัญ ($P=0.05$) ทั้งสองการทดลอง

ประมาณ 18-20% 40-50% และ 16-18% ภายหลังการปลูกเชื้อ 24 ชั่วโมง 36 ชั่วโมง และ 48 ชั่วโมง ตามลำดับ (ตารางที่ 14) สำหรับกิจกรรมเอ็นไซม์ total SOD นั้นพบว่ามะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีกิจกรรมของเอ็นไซม์ดังกล่าวมากกว่ามะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control อย่างมีนัยสำคัญ ($P=0.05$) ทั้งสองการทดลองประมาณ 17-36% 28% 32-39% และ 28-36% ภายหลังการปลูกเชื้อ 12 ชั่วโมง 24 ชั่วโมง 36 ชั่วโมง และ 48 ชั่วโมงตามลำดับ (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 14 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มกิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase ของมะเขือเทศช่วงระหว่าง 0-48 ชั่วโมงภายหลังการปลูกเชื้อ *Sclerotium rolfsii*

กรรมวิธี ^u	ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ^w ที่ 0 HAC ^x		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 12 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 24 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 36 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 48 HAC	
	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2
PGPR mixtures ^y	13.27 a ^y	13.77 a	15.62 a	18.17 a	15.84 a	21.34 a	49.68 a	56.68 a	71.88 a	76.88 a
Challenge control	11.43 b	12.93 a	12.64 ab	16.14 b	12.89 b	16.89 b	24.43 b	33.93 b	50.45 b	63.95 b
Non-challenge control	11.42 b	12.22 a	10.75 b	13.25 c	10.39 c	13.39 b	10.92 c	14.67 c	14.05 c	15.09 c
LSD _{0.05}	0.55	2.93	4.63	1.56	1.90	4.25	3.51	4.02	6.18	8.48

^uรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^yสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b=B. *subtilis*

^wวัดกิจกรรม total peroxidase จากโปรตีนรวมที่สกัดจากตัวอย่างพืชอย่างน้อยซ้ำ 2 ครั้ง โดยใช้เครื่อง Spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 470 nm โดยมีหน่วยกิจกรรมของเอนไซม์เป็น Units/mg. protein/min

^xHAC หมายถึง ชั่วโมงภายหลังการปลูกเชื้อ

^yตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังตัวเลขแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญโดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.05$

ตารางที่ 15 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มกิจกรรมเอนไซม์ total superoxide dismutase ในมะเขือเทศในช่วงระหว่าง 0-48 ชั่วโมงภายหลังการปลูกเชื้อ *Sclerotium rolfsii*

กรรมวิธี ^u	ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ^v ที่ 0 HAC ^x		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 12 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 24 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 36 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 48 HAC	
	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2
PGPR mixtures ^v	31.45 a ^y	32.45 a	62.81 a	71.81 a	64.04 a	75.54 a	72.05 a	85.62 a	73.45 a	88.45 a
Challenge control	28.35 b	27.05 b	41.84 b	45.84 b	46.02 b	53.77 b	43.93 b	58.01 b	46.85 b	63.57 b
Non-challenge control	27.15 b	24.90 b	31.09 c	30.59 b	30.64 c	32.64 c	32.80 c	33.50 c	33.36 c	36.36 c
LSD _{0.05}	1.70	4.80	6.70	17.53	4.95	8.01	4.48	17.40	10.32	6.55

^uรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^vสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b=*B. subtilis*

^wวัดกิจกรรม total SOD จากโปรตีนรวมที่สกัดจากตัวอย่างพืชอย่างน้อยซ้ำ 2 ครั้ง โดยใช้เครื่อง Spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 560 nm โดยมีหน่วยกิจกรรมของเอนไซม์เป็น Units/mg. protein

^xHAC หมายถึง ชั่วโมงภายหลังการปลูกเชื้อ

^yตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังตัวเลขแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญโดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.05$

5.5.2 pathosystem ระหว่าง *Sclerotium rolfsii* และ พริกชี้ฟ้า

5.5.2.1 โรคโคนเน่ากับพริกชี้ฟ้า

เส้นใยเชื้อรา *S. rolfsii* เจริญชีวิตลำต้นพริกชี้ฟ้าทุกต้นภายหลังการปลูกเชื้อ 1 วัน เนื้อเยื่อของลำต้นพริกชี้ฟ้าทั้งกรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ซึ่งติดกับเส้นใยของเชื้อรายังคงมีสภาพเป็นปกติ อย่างไรก็ตามภายหลังการติดเชื้อในวันที่ 2 นั้นพบว่าเนื้อเยื่อพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี challenge control ที่ติดกับเส้นใยเชื้อราแสดงอาการ necrosis ขยายเป็นวงกว้างออกไปจากบริเวณที่เชื้อเข้าทำลาย และใบล่างบางส่วนมีลักษณะลู่ลงมา ในขณะที่บริเวณดังกล่าวของลำต้นพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures แสดงอาการตายของเนื้อเยื่อพืชเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ภาพที่ 19) ต่อมาพบว่าต้นพริกชี้ฟ้าหลายต้นในกรรมวิธี challenge control แสดงอาการตายของเนื้อเยื่อเป็นทางยาวสูงขึ้นไปยังลำต้นด้านบนของพริกชี้ฟ้าอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะด้านที่เชื้อสาเหตุโรคเข้าทำลาย แต่เนื้อเยื่อลำต้นของด้านตรงกันข้ามยังเป็นปกติดี ใบล่างส่วนใหญ่มีลักษณะลู่ลงมา อีกทั้งก้านใบบริเวณลำต้นด้านล่างหลุดออกมาจากต้นพืชบางต้น (ภาพที่ 20) ในขณะที่ลำต้นด้านล่างของพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ที่ด้านทานโรคมีพัฒนาการของอาการตายของเนื้อเยื่อเป็นไปอย่างช้าๆและใบพริกชี้ฟ้ายังคงแผ่ขยายเป็นปกติดี

จากการทดลองพบว่าพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี challenge control ทั้งสองการทดลองแสดงอาการเหี่ยวประมาณ 66-75% ภายหลังการปลูกเชื้อ 4 วัน โดยที่ใบส่วนใหญ่มีสีซีดเหลืองลู่ลงมาแนบลำต้น และทุกต้นแสดงอาการเหี่ยวในอีก 2 วันต่อมา ในขณะที่พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures เกิดโรคเพียง 16-25% เท่านั้น และจำนวนต้นที่แสดงอาการเหี่ยวเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ โดยที่พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีเปอร์เซ็นต์การเกิดโรคน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ประมาณ 54.5% และ 42% ภายหลังปลูกเชื้อ 5 และ 6 วัน ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับเปอร์เซ็นต์การเกิดโรคในกรรมวิธี challenge control (ภาพที่ 21 และตารางที่ 16)

ภาพที่ 19 อาการตายของเนื้อเยื่อเป็นวงกว้างของลำต้นพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี challenge control ภายหลังการปลูกเชื้อ *Sclerotium rolfsii* 2 วัน (ภาพซ้าย) ในขณะที่ต้นพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures แสดงอาการตายของเนื้อเยื่อเล็กน้อยบริเวณที่ติดกับเชื้อรานั้น (ภาพขวา)

ภาพที่ 20 อาการตายของเนื้อเยื่อบริเวณลำต้นด้านล่างเป็นทางยาวขึ้นไปยังลำต้นด้านบนของพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี challenge control (ภาพซ้าย) ก้านใบที่กำลังหลุดออกจากลำต้นพริกชี้ฟ้า (ภาพกลาง) และ ก้านใบส่วนล่างของลำต้นที่หลุดออกไปแล้ว (ภาพขวา) ภายหลังการปลูกเชื้อ *Sclerotium rolfsii* 4 วัน

ภาพที่ 21 จำนวนต้นพริกชี้ฟ้าที่แสดงอาการเหี่ยวในกรรมวิธี challenge control (กระบะซ้าย) เปรียบเทียบกับจำนวนต้นพริกชี้ฟ้าที่แสดงอาการเหี่ยวในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures (กระบะขวา) ภายหลังจากปลูกเชื้อ *Sclerotium rolfsii* 6 วัน

ตารางที่ 16 ประสิทธิภาพของเชื้อ PGPR mixtures ในการกระตุ้นพริกชี้ฟ้าต้านทานโรคโคนเน่าที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ *Sclerotium rolfsii* 5 วัน และ 6 วัน ตามลำดับ

กรรมวิธี ^u	จำนวนต้นที่เหี่ยว ภายหลังการปลูกเชื้อ 5 วัน ^w			จำนวนต้นที่เหี่ยว ภายหลังการปลูกเชื้อ 6 วัน		
	Exp#1	Exp#2	ค่าเฉลี่ย ^x	Exp#1	Exp#2	ค่าเฉลี่ย
กรรมวิธี challenge control	11	11	11.0 a	12	12	12.0 a
IN937a+IN937b ^v	4	5	4.5 b	6	7	6.5 b
กรรมวิธี non-challenge control	0	0	0.0 c	0	0	0.0 c
LSD _{0.01}			4.05			4.05

^uรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^vสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b= *B. subtilis*

^wปลูกเชื้อให้กับพริกชี้ฟ้าโดยนำชิ้นอาหารวุ้น PDA ขนาด 1.5 ซม.X 1.5 ซม. ที่มีเชื้อรา *S. rolfsii* อายุ 4-5 วัน ซิดกับลำต้นด้านล่างของพืช ต้นพริกที่แสดงอาการเหี่ยวทั่วทั้งต้นพืชถือเป็นต้นที่เป็นโรคร

^xเป็นค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นพริกชี้ฟ้าที่แสดงอาการเหี่ยวจากทั้งสองการทดลอง ซึ่งตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังตัวเลขแสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ โดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.01$

5.5.2.2 เอ็นไซม์ที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานโรค

จากผลการทั้งสองการทดลองพบว่าพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีการตอบสนองต่อการเพิ่มของกิจกรรมเอ็นไซม์ทั้งสองชนิดคล้ายกับ pathosystem ของมะเขือเทศ/*S. rolfii* โดยมีกิจกรรมของเอ็นไซม์ total peroxidase เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญประมาณ 19-26% (ตารางที่ 17) และ มีกิจกรรมของเอ็นไซม์ total SOD เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญประมาณ 26-28% (ตารางที่ 18) ภายหลังการปลูกเชื้อ 12 ชั่วโมงเมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธี non-challenge control ในขณะที่พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี challenge control เริ่มมีกิจกรรมของเอ็นไซม์ total peroxidase มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทั้งสองการทดลองภายหลังการปลูกเชื้อ 36 ชั่วโมง (ตารางที่ 17) และมีกิจกรรมของเอ็นไซม์ total SOD แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในบางการทดลองภายหลังการปลูกเชื้อ 12-48 ชั่วโมงเมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธี non-challenge control (ตารางที่ 18)

โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมเอ็นไซม์ทั้งสองชนิดของพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี challenge control ภายหลังการปลูกเชื้อ 24-48 ชั่วโมง ซึ่งพริกชี้ฟ้าในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีกิจกรรมเอ็นไซม์ total peroxidase มากกว่าประมาณ 18-20% 40-50% และ 16-18% (ตารางที่ 3) และมีกิจกรรมเอ็นไซม์ total superoxide dismutase มากกว่าประมาณ 28% 32-39% และ 28-36% (ตารางที่ 4) ตามลำดับ

พริกชี้ฟ้าในกรรมวิธี non-challenge control มีกิจกรรมเอ็นไซม์ทั้งสองชนิดขึ้นๆลงๆ ตลอดระยะเวลาของการทดลอง

ตารางที่ 17 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มกิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase ของพริกชี้ฟ้าช่วงระหว่าง 0-48 ชั่วโมงภายหลังการปลูกเชื้อ *Sclerotium rolfsii*

กรรมวิธี ^u	ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ^v ที่ 0 HAC ^x		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 12 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 24 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 36 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 48 HAC	
	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2
	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2
PGPR mixtures ^v	19.66 a	21.66 a	22.44 a ^y	25.59 a	27.95 a	31.65 a	33.22 a	37.02 a	44.09 a	47.43 a
Challenge control	18.69 a	20.69 a	20.00 a	22.82 ab	20.49 b	24.29 b	23.80 b	27.59 b	26.30 b	33.51 b
Non-challenge control	17.31 a	18.96 a	16.57 b	20.62 b	16.58 c	20.19 b	16.90 c	20.40 c	15.60 c	21.30 c
LSD _{0.05}	3.59	4.32	2.74	3.02	4.66	5.07	3.47	3.17	7.46	8.87

^uรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^vสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b=B. *subtilis*

^wวัดกิจกรรม total peroxidase จากโปรตีนรวมที่สกัดจากตัวอย่างพืชอย่างน้อยซ้ำ 2 ครั้ง โดยใช้เครื่อง Spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 470 nm โดยมีหน่วยกิจกรรมของเอนไซม์เป็น Units/mg. protein/min

^xHAC หมายถึง ชั่วโมงภายหลังการปลูกเชื้อ

^yตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังตัวเลขแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญโดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.05$

ตารางที่ 18 ผลของ PGPR mixtures ในการกระตุ้นการเพิ่มกิจกรรมเอนไซม์ total superoxide dismutase ในพริกชี้ฟ้าก่อนและหลังการปลูกเชื้อรา *Sclerotium rolfsii*

กรรมวิธี ^u	ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ^v ที่ 0 HAC ^x		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 12 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 24 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 36 HAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 48 HAC	
	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2
PGPR mixtures ^y	23.19 a	24.12 a	29.54 a ^y	31.89 a	31.55 a	34.50 a	32.61 a	39.75 a	42.62 a	46.33 a
Challenge control	22.57 a	23.52 a	24.79 b	24.53 b	25.30 b	27.58 b	25.77 b	31.32 b	26.05 b	34.85 b
Non-challenge control	22.07 a	22.44 a	21.22 c	23.50 b	22.72 b	23.36 c	22.44 b	23.29 c	21.76 b	23.17 c
LSD _{0.05}	2.45	2.47	2.68	4.39	2.89	2.99	3.66	6.21	5.41	9.05

^uรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และการวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^yสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b=*B. subtilis*

^vวัดกิจกรรม total SOD จากโปรตีนรวมที่สกัดจากตัวอย่างพืชอย่างน้อยซ้ำ 2 ครั้ง โดยใช้เครื่อง Spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 560 nm โดยมีหน่วยกิจกรรมของเอนไซม์เป็น Units/mg . protein

^xHAC หมายถึง ชั่วโมงภายหลังการปลูกเชื้อ

^yตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังตัวเลขแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญโดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.05$

5.5.3 pathosystem ระหว่าง *Ralstonia solanacearum* และ มะเขือเทศ

5.5.3.1 โรคเหี่ยวเหี่ยวกับมะเขือเทศ

อาการเหี่ยวเหี่ยวของมะเขือเทศที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อแบคทีเรีย *R. solanacearum* ปรากฏชัดกว่ามะเขือเทศที่ถูกเชื้อรา *Sclerotium rolfsii* เข้าทำลาย จากผลการทดลองทั้งสองครั้ง พบว่า มะเขือเทศบางต้นเริ่มปรากฏอาการใบเหี่ยวบริเวณด้านล่างของลำต้น ภายหลังการปลูกเชื้อ 7 วัน (ภาพที่ 22) อย่างไรก็ตามมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control มีพัฒนาการของอาการเหี่ยวทั่วทั้งต้นพืชอย่างรวดเร็วในระยะเวลาต่อมา อีกทั้งทุกต้นแสดงอาการเหี่ยวทั่วทั้งต้นภายใน 3 วันต่อมา ในขณะที่ต้นมะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีเปอร์เซ็นต์การเกิดโรคเพียง 50-58% ของทั้งสองการทดลอง (ภาพที่ 23 และ ตารางที่ 19)

ภาพที่ 22 อาการเหี่ยวเฉาปรากฏเริ่มแรกบริเวณใบด้านล่าง (ลูกศรชี้) ของพืชมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control ภายหลังจากการปลูกเชื้อ *R. solanacearum* 7 วัน

ภาพที่ 23 อาการเหี่ยวเฉาของมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control (แถวซ้าย) เปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures ภายหลังการปลูกเชื้อ *Ralstonia solanacearum* 10 วัน

ตารางที่ 19 ประสิทธิภาพของ PGPR mixtures ในการกระตุ้นมะเขือเทศต้านทานโรคเหี่ยวเฉาที่เกิดจากการเข้าทำลายของเชื้อ *Ralstonia solanacearum* 7 วัน และ 10 วันตามลำดับ

กรรมวิธี ^u	จำนวนต้นที่เหี่ยว			จำนวนต้นที่เหี่ยว		
	ภายหลังการปลูกเชื้อ 7 วัน ^v			ภายหลังการปลูกเชื้อ 10 วัน		
	Exp# 1	Exp# 2	ค่าเฉลี่ย ^x	Exp# 1	Exp# 2	ค่าเฉลี่ย
กรรมวิธี challenge control	3	2	2.5 a	12	12	12.0 a
IN937a+IN937b ^v	1	0	0.5 b	7	5	6.0 b
กรรมวิธี non-challenge control	0	0	0.0 c	0	0	0.0 c
LSD _{0.05}			1.75			3.51

^uรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ

^vสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b= *B. subtilis*

^xปลูกเชื้อให้กับพืชโดยใช้มีดแทงลงไปบน soilless peat ที่ห่างจากลำต้นมะเขือเทศประมาณ 5 เซนติเมตร จำนวน 2 ครั้ง เพื่อให้เกิดบาดแผลบริเวณรากของมะเขือเทศ ก่อนราดสารแขวนลอย *R. solanacearum* ที่มีความเข้มข้น 10^8 cells/ml ปริมาตร 50 ml ต่อกระถาง

^yเป็นค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นที่แสดงอาการเหี่ยวทั้งสองการทดลอง ซึ่งตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังตัวเลขแสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ โดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.05$

5.5.3.2 เอ็นไซม์ที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานโรค

จากผลการทดลองทั้งสองครั้งพบว่า ภายหลังการปลูกเชื้อ *R. solanacearum* 1 วัน มะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures และมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control มีกิจกรรมเอ็นไซม์ total peroxidase เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธี non-challenge control อย่างไรก็ตามมะเขือเทศที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีกิจกรรมเอ็นไซม์ total peroxidase มากกว่ามะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control อย่างมีนัยสำคัญประมาณ 12-14% 25% และ 20-28% ภายหลังการปลูกเชื้อ 4 วัน 7 วัน และ 10 วันตามลำดับ

แม้ว่าภายหลังการปลูกเชื้อ 4 วันกิจกรรมของเอ็นไซม์ดังกล่าวกลับลดลงตามลำดับ มะเขือเทศทั้งสองกรรมวิธียังคงมีระดับของกิจกรรมที่มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธี non-challenge control มะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีกิจกรรมเอ็นไซม์ total peroxidase ลดลงอย่างช้าๆประมาณ 8-10% ในช่วงระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 7 ของการปลูกเชื้อ ในขณะที่กิจกรรมเอ็นไซม์ของมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control ลดลงอย่างรวดเร็วประมาณ 21-22% สำหรับในช่วงวันที่ 7 ถึงวันที่ 10 ภายหลังการปลูกเชื้อพบว่ามะเขือเทศทั้งสองกรรมวิธีดังกล่าวมีกิจกรรมของเอ็นไซม์ลดลงในอัตราที่ใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 20)

กิจกรรมเอ็นไซม์ total SOD ของมะเขือเทศในกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญภายหลังการปลูกเชื้อ 1 วัน เมื่อเปรียบเทียบกับกรรมวิธี challenge control และ non-challenge control ในขณะที่มะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control มีกิจกรรมเอ็นไซม์ total SOD เพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ และมากกว่ามะเขือเทศในกรรมวิธี non-challenge control อย่างมีนัยสำคัญภายหลังการปลูกเชื้อแล้ว 4 วัน มะเขือเทศในกรรมวิธี PGPR mixtures ยังคงมีการเพิ่มของกิจกรรมเอ็นไซม์ total SOD มากกว่าอย่างมีนัยสำคัญภายหลังการปลูกเชื้อ 1-10 วันเมื่อเปรียบเทียบกับมะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control อย่างไรก็ตามกิจกรรมเอ็นไซม์ total SOD ของมะเขือเทศทั้งสองกรรมวิธีคือ PGPR mixtures และ challenge control กลับลดลงในวันที่ 10 ภายหลังการปลูกเชื้อ แต่มะเขือเทศที่กระตุ้นด้วย PGPR mixtures มีเปอร์เซ็นต์การลดลงของกิจกรรมเอ็นไซม์ total SOD น้อยกว่ามะเขือเทศในกรรมวิธี challenge control (ตารางที่ 21)

มะเขือเทศในกรรมวิธี non-challenge control มีกิจกรรมเอ็นไซม์ทั้งสองชนิดขึ้นๆลงๆตลอดระยะเวลาของการทดลอง

ตารางที่ 20 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มกิจกรรมเอนไซม์ total peroxidase ของมะเขือเทศช่วงระหว่าง 0-10 วันภายหลังการปลูกเชื้อ *Ralstonia solanacearum*

กรรมวิธี ^u	ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ^w ที่ 0 DAC ^x		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 1 DAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 4 DAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 7 DAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total peroxidase ที่ 10 DAC	
	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2
PGPR mixtures ^y	13.63 a	13.32 a	32.51 a ^y	36.39 a	65.95 a	70.74 a	60.48 a	63.32 a	40.49 a	47.17 a
Challenge control	11.55 a	12.18 a	27.56 a	30.76 a	57.52 b	60.77 b	44.95 b	47.35 b	32.35 b	33.97 b
Non-challenge control	11.31 a	11.86 a	12.06 b	13.12 b	11.97 c	13.05 c	12.12 c	13.59 c	11.38 c	14.33 c
LSD _{0.05}	3.39	2.36	8.95	6.38	4.28	4.11	3.45	2.99	5.98	7.07

^uรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^yสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b=*B. subtilis*

^wวัดกิจกรรม total peroxidase จากโปรตีนรวมที่สกัดจากตัวอย่างพืชอย่างน้อยซ้ำ 2 ครั้ง โดยใช้เครื่อง Spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 470 nm โดยมีหน่วยกิจกรรมของเอนไซม์เป็น Units/mg. protein/min

^xDAC หมายถึง วันภายหลังการปลูกเชื้อ

^yตัวอักษรที่แตกต่างกันตัวเลขแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญโดยใช้ least significant difference ที่ P ≤ 0.05

ตารางที่ 21 ผลของ PGPR mixtures ที่มีต่อการเพิ่มกิจกรรมเอนไซม์ total superoxide dismutase ของมะเขือเทศช่วงระหว่าง 0-10 วันภายหลังการปลูกเชื้อ *Ralstonia solanacearum*

กรรมวิธี ^a	ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ^b ที่ 0 DAC ^c		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 1 DAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 4 DAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 7 DAC		ค่าเฉลี่ยกิจกรรม total SOD ที่ 10 DAC	
	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2	Exp#1	Exp#2
PGPR mixtures ^y	41.00 a	45.22 a	61.59 a ^y	65.29 a	110.89 a	120.60 a	164.94 a	171.53 a	104.5 a	116.06 a
Challenge control	40.76 a	45.12 a	41.71 b	46.71 b	97.25 b	104.52 b	139.04 b	147.58 b	75.79 b	96.43 b
Non-challenge control	40.47 a	44.54 a	39.35 b	42.56 b	40.76 c	43.77 c	40.73 c	46.35 c	40.75 c	45.34 c
LSD _{0.05}	5.68	6.25	4.16	6.65	4.50	9.76	8.19	5.31	19.88	9.29

^aรูปแบบการทดลองคือ Factorial with randomized complete block ประกอบด้วย 3 กรรมวิธี คือ กรรมวิธี non-challenge control กรรมวิธี challenge control และกรรมวิธีที่กระตุ้นด้วย PGPR IN937a+IN937b แต่ละกรรมวิธีมี 12 ซ้ำ ทำการทดลองอย่างน้อย 2 ครั้ง

^yสายพันธุ์ IN937a= *Bacillus amyloliquefaciens* สายพันธุ์ IN937b=B. *subtilis*

^bวัดกิจกรรม total SOD จากโปรตีนรวมที่สกัดจากตัวอย่างพืชอย่างน้อยซ้ำ 2 ครั้ง โดยใช้เครื่อง Spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น 560 nm โดยมีหน่วยกิจกรรมของเอนไซม์เป็น Units/mg. protein

^cDAC หมายถึง วันภายหลังการปลูกเชื้อ

^yตัวอักษรที่แตกต่างกันหลังแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญโดยใช้ least significant difference ที่ $P \leq 0.05$